

Projektu līdzfinansē Eiropas Savienība

PHARE projekts Nr. 2003/004-979-01-03

**„KORUPCIJAS NOVĒRŠANAS UN APKAROŠANAS BIROJA
INSTITUCIONĀLĀS UN PROFESIONĀLĀS KAPACITĀTES
CELŠANA”**

(identifikācijas nr. KNAB 2005/12)

**B daļa: Valsts sagrābšanas aspekti un politisko partiju
finansēšana**

Eksperts: Maikls Pinto-Dušinskis (Michael Pinto-Duschinsky)

Valsts sagrābšanas aspekti un politisko partiju finansēšana

**Ziņojums sagatavots iesniegšanai
Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojā (KNAB),
Rīgā, Latvijā**

Autors

Michael Pinto-Duschinsky

2006. gada 12. jūnijā

Rambøll Management, Dānija,
Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja (KNAB) institucionālās un profesionālās
kapacitātes pilnveidošana

1. IEVADS

Šīs prezentācijas mērķis ir atrādīt un sniegt kopsavilkumu par dažiem svarīgākajiem konstatējumiem pētījumā attiecībā uz politisko partiju finansēšanu, ko izstrādājuši Dr. Marcin Walecki un šī ziņojuma autors. Šī prezentācija papildinās Dr. Walecki 2006. gada maijā sniegto prezentāciju.

Gan Dr. Walecki, gan šī ziņojuma autors ir ieguvuši attiecīgu izglītību un strādājuši par konsultantiem politisko partiju finansēšanas un priekšvēlēšanu aģitācijas jautājumos neskaitāmās valstīs. Viņu uzdevums ir bijis sniegt pārskatu par ārvalstu pieredzi attiecībā uz vairākiem problēmjautājumiem:

1. Publiskais finansējums politiskajām partijām un priekšvēlēšanu aģitācijai.
2. Problēmas attiecībā uz partiju priekšvēlēšanu izdevumu ierobežojumu noteikšanu un to ieviešanas kontroli praksē. Tajā iekļauti šādi jautājumi:

(a) Kādi ir politisko partiju organizāciju un atsevišķu deputātu kandidātu priekšvēlēšanu aģitācijas izdevumu saprātīgi ierobežojumi?

(b) Kā noteikt nefinansiāla pakalpojumu vērtību?

(c) Kā noteikt raidlaika pirkumu tirgus vērtību?

(d) Kā noteikt atšķirības starp "aģitācijas" un ikdienas "ārpus aģitācijas" izdevumiem (kuri nav ierobežoti)?

(e) Kā var ierobežot partijām piederošo deputātu kandidātu tēriņus tajās valstīs, kur pastāv politisku partiju izdevumu ierobežojumi; it īpaši laika periodā pirms partijas izvēršanās un reģistrēšanas savus deputātu kandidātus?

(f) Kā kontrolēt administratīvo līdzekļu izlietojumu partijas priekšvēlēšanu aģitācijas nolūkos? (Ar administratīvajiem līdzekļiem saprot valsts pārvaldē nodarbināto personu darba laiku, datorus un telefonus valsts iestāžu birojos, valsts iestāžu automašīnas un citu aprīkojumu).

(g) Kā kontrolēt "trešo pušu" (t.i. ārpus politiskajām partijām piederošu organizāciju, piemēram, interešu grupu) priekšvēlēšanu aģitācijas izdevumus?

(h) Kā kontrolēt „slēpto reklāmu” ?

Tomēr autoru uzdevums nebija aplūkot tikai svarīgāko no ārvalstu pieredzes, bet arī ņemt vērā Latvijas situācijas specifiku. Politisko partiju finansēšanas jomā nepastāv vienkāršs starptautiski atzītas labākās prakses apkopojums. Noteikumiem un mērķfinansējumam ir jāatbilst konkrētas valsts vajadzībām. Tāpēc projektā ietverts vispārējs pārskats par valsts sagrābšanas tēmu Latvijā. Šis pārskats mēģinās vērst uzmanību uz šādiem jautājumiem:

1. Cik nopietna ir valsts sagrābšanas problēma Latvijā? Kuras no svarīgākām dzīves jomām Latvijā skar valsts sagrābšana?

2. Pieņemot, ka valsts sagrābšana ir problēma Latvijā, vai šīs problēmas iemesls ir politisko partiju finansēšana? Vai izmaiņas politisko partiju un priekšvēlēšanu aģitācijas noteikumos ir daudzsološs veids, kā ierobežot vai izskaust valsts sagrābšanu?

3. Vai valsts sagrābšana mazinātos, ja politisko partiju un/vai priekšvēlēšanu aģitācijas finansēšanai piešķirtu valsts līdzekļus? Pat ja publiskais finansējums nemazinātu valsts sagrābšanu, vai pastāv citi argumenti par labu šāda publiskā finansējuma ieviešanai Latvijā?

Ziņojumā iekļauti vairāki priekšlikumi par to, kā KNAB labāk likt ievērot politisko partiju finansēšana noteikumus, par iespējamiem grozījumiem normatīvajos aktos, kā arī priekšlikumi par turpmākiem pētījumiem un analīzi. Tomēr jāuzsver, ka šie priekšlikumi nav KNAB pašreizējās darbības kritika šajā jomā. Līdzīgi kā citi starptautiskie novērotāji, Dr. Walecki un šī ziņojuma autors ir patīkami pārsteigti par normatīvo aktu, kas attiecas uz politisko partiju finansēšanu, izpildes kontroli Latvijā. Tas ir augstākā kvalitātē nekā daudzās Rietumeiropas valstīs. Tomēr politisko partiju finansēšanas likumu izpildes kontrolei ir raksturīga sarežģītība, un tāpēc ziņojumā ir minēti iespējamie uzlabojumi. (Dr. Walecki ir sagatavojis atsevišķu ziņojumu tieši par KNAB Politisko organizāciju finansēšanas kontroles nodaļas funkciju izpildes izvērtējumu politisko organizāciju finansēšanas likumu izpildes kontroles jomā. Līdz ar to ziņojumā šī tēma būs tikai pieminēta).

Pētījumu kvalitāte, ko partiju finansēšanas jomā veikuši Latvijas akadēmiķi, pilsoniskās sabiedrības pārstāvji un žurnālisti, pēc starptautiskajiem standartiem ir ārkārtīgi augsta. Tomēr Latvijas politisko partiju finansēšanas jomā ir neizpētītas sfēras, un ziņojums piedāvās priekšlikumus attiecībā uz tām sfērām, kuras būtu vērts pētīt.

2006. gada 12. jūnija prezentācija notiks nedaudz mazāk kā četrus mēnešus pirms 2006. gada oktobrī gaidāmajām Saeimas vēlēšanām. Labu laiku jau sācies 270 dienu pirmsvēlēšanu periods, uz kuru attiecas politisko partiju aģitācijas finansēšanas ierobežojumi. Tāpēc pašlaik ir pārāk vēlu, lai rekomendētu izglītošanas un citus pasākumus, kas varētu būt bijuši īpaši noderīgi, ja vien būtu tikuši īstenoti pirms šī 270 dienu perioda sākuma.

Pašlaik ir neiespējami izvērtēt, cik veiksmīgi pašreizējo priekšvēlēšanu aģitāciju ietekmē 2002., 2004. un 2005. gadā pieņemtie jaunie partiju finansēšanas normatīvie akti. Ziņojumā jau ir identificētas dažas problēmas attiecībā uz šo normatīvo aktu darbību un tiks pieminētas 2006. gada 12. jūnija prezentācijā. Turpmāka caurlūkošana būtu lietderīga īsi pēc vēlēšanām un pēc partiju finansiālās darbības deklarācijas iesniegšanas (2006. gada 7. novembris).

IETEIKUMS: 2006. gada decembrī vai 2007. gada janvārī būtu jāveic līdzšinējās politisko partiju finansēšanas likumdošanas veiksmju un problēmu analīze. Šī analīze būtu jāveic kā vienu vai divas dienas ilga konference, kurā būtu pārstāvēti KNAB, politisko partiju pārstāvji, eksperti no Latvijas pilsoniskās sabiedrības organizācijām, žurnālisti un viens vai divi ārvalstu eksperti.

2. "VALSTS SAGRĀBŠANA" LATVIJĀ

(A) Vispārējie secinājumi

Pamatojoties uz pētījumiem, ekspertu viedokļiem statistikas veidā, intervijās un drukātos avotos, ir skaidrs, ka augsta līmeņa korupcija ("valsts sagrābšana") Latvijā joprojām ir ievērojama problēma.

Privatizācija, banku sektors, būvniecība, azartspēļu bizness un Eiropas Savienības līgumi ir tās publiskās jomas, kuras, kā ziņo, īpaši ietekmē valsts sagrābšana. Ir ziņots par korupcijas esamību arī tiesu varas orgānos.

Zināmi vadošo partiju politiķi ir zināmi ar savu turību. Uzņēmēji politiķu vidū ir raksturīga Latvijas politiķu pazīme. Daži no viņiem šķiet izmantojam savu politisko ietekmi un kontroli pār politiskajām partijām, lai gūtu labumu sev un saviem partneriem politikā, līdzīgi kā protežē politiķi Savienotajās Valstīs 19. gadsimta beigās. Guvuši peļņu ar politikas palīdzību, viņi un viņu biznesa partneri, un ģimenes pēc tam ziedo ievērojamas naudas summas viņu partijām, lai saglabātu un nostiprinātu to varu.

Tomēr Latvijas situācija būtiski atšķiras no situācijas Krievijā. Pasaules Banka nāca klajā ar terminu „valsts sagrābšana” tieši Krievijas pieredzes dēļ, kur daži ārkārtīgi turīgi tā sauktie oligarhi šķita iemantojuši milzīgu politisku ietekmi. Latvijā ir miljonāri un multimiljonāri. Bet turība nav tik ļoti koncentrēta, kā tas šķiet esam Krievijā. Lai arī Latvijā pastāv saite starp turību un politisko varu, tas nav tik uzkrītoši kā Krievijā vai Ukrainā. Nešķiet, ka Latvijā

korupcija sastāvētu, galvenokārt, no dažiem augstākā līmeņa darījumiem; tā parādās dažādos veidos un dažādos politikas līmeņos.

Politika ir balstīta lielā mērā uz politisko protežēšanu. Ienesīgi amati valsts uzņēmējdarbību padomēs bieži tiek partiju atbalstītājiem. Tiek ziņots, ka dažu partiju līderi rīkojas kā politikas bosi „politiskās mašīnērijas” garā, kas pastāvēja Savienotajās Valstīs 19.gs beigās un 20.gs sākumā. Tā kā nepastāv strikts nodalījums starp politisko partiju pārstāvēto ideoloģiju, politika sastāv no personību cīņas savā starpā un ir papildīta ar darba piedāvājumiem, uz labvēlību balstītiem pasūtījumiem un privilēģijām saviem vietniekiem.

(B) Skaitliskais novērtējums

Informācija par augsta līmeņa korupcijas esamību Latvijā atrodama piecos svarīgākajos avotos:

- Ekonomistu apvienība [*Economist Intelligence Unit*]: (Valsts risku novērtējums un prognozes) [*Country Risk Service and Country Forecasts*], (ekspertu novērtējums)
- *Freedom House*, (Valstis pārejas periodā) [*Nations in Transit*], (ekspertu novērtējums)
- Eiropas Rekonstrukcijas un Attīstības Banka (ERAB) [*European Bank for Reconstruction and Development (EBRD)*] un Pasaules Banka [*World Bank*] (Pētījumi par uzņēmējdarbības vidi un uzņēmējdarbību rādītāji, turpmāk BEEPS) [*Business Environment and Enterprise Performance Surveys, known as BEEPS*], (pētījumi)
- Pasaules ekonomikas forums [*World Economic Forum*], (Korupcijas Indekss Pasaules Konkurences Ziņojumā), [*Corruption Subindex of the Global Competitiveness Report*], (pētījumi)
- *Transparency International*, Latvija (Delna) un KNAB (Delnas pētījums 1999. gadā; KNAB un Delnas pētījums 2005. gadā par Latvijas iedzīvotāju attieksmi pret korupciju)

Transparency International publicētais ikgadējais starptautiskais korupcijas vērtējums plaši izplatītajā Korupcijas uztveres indeksā (CPI), autoraprāt, būtu uztverams ar krietnu piesardzību. Tas nesniedz vairāk informācijas kā minēts piecos augstāk minētajos avotos.

1. TENDENCES

Saskaņā ar diviem augstāk minētajiem avotiem (Ekonomistu apvienības pētījumu un ERAB un Pasaules Bankas pētījumiem BEEPS), korupcijas un valsts sagrābšanas problēmas Latvijā laika posmā no 90.to gadu beigām un 2005. gadu ir mazinājušās, tomēr vēl joprojām ievērojamas.

Trīs avoti min, ka korupcijas līmenis ir pārsvarā saglabājies nemainīgs (Freedom House, Pasaules ekonomikas forums un Delna/KNAB).

Statistika izklāstīta 1. pielikumā.

2. KORUPCIJAS APJOMS

Pastāv vērā ņemamas atšķirības novērtējumos starp dažādajiem avotiem. Piemēram, Ekonomistu apvienība 1990-tajos gados ierindoja Latviju starp valstīm ar zemāko korupcijas līmeni, kamēr Freedom House ierindoja starp valstīm ar vidēju vērtējumu. No tā laika Ekonomistu apvienība piešķir Latvijai progresējošu vērtējumu, kamēr Freedom House vērtējums saglabājies iepriekšējais.

Vērā ņemamās atšķirības dažādo novērtējumu starpā nozīmē, ka nepastāv precīzu paņēmieni, kā korupcijas apjomu vai uztverto korupciju valstī izvērtēt statistiski. Nebūtu pārāk liela vērtība jāpievērš nebūtiskām atšķirībām starp valstīm piešķirtajiem

novērtējumiem. Tomēr, paturot prātā neprecizitātes novērtējumos, dažādie skaitliskie novērtējumi tik un tā liek secināt, ka augsta līmeņa korupcija Latvijā pastāv lielā mērogā. Šis secinājums balstās uz dažādiem ārpus statistikas esošiem avotiem.

(C) Pierādījumu no intervijām un publiskiem avotiem

[TIKS PIEVIENOTI]

xxx

3. "VALSTS SAGRĀBŠANA" UN POLITISKO PARTIJU, UN VĒLĒŠANU AĢITĀCIJAS FINANSĒŠANA

Vai ziedojumi politiskajām partijām un aģitācijas izmaksu segšana ir galvenais vieds, kurā Latvijā dažas ļoti turīgas personas īsteno pārmērīgu ietekmi uz likumdošanu un savām ekonomiskām interesēm svarīgu lēmumu pieņemšanu?

Šis jautājums interesē ne tikai zinātniekus. Tam ir praktiska nozīme. Ja "oligarhi" un citi miljonāri politiskos procesus ietekmē ar ziedojumiem politiskajām partijām (vai arī ja tas ir viens no galvenajiem veidiem), tad ir svarīgi šo veidu kontrolēt. Bet augsta līmeņa korupcijas („valsts sagrābšanas”) apkarošanā politikas finansēšanas kontrolei nav tik liela nozīme, ja ziedojumi politiskām partijām ir samērā nenozīmīgs pamats turīgo personu ietekmei un varai.

Šobrīd autors var sniegt vienīgi sākotnējus secinājumus. Ievērojami plašāka analīze attiecībā uz ziedojumiem politiskajām partijām ir nepieciešama, lai noskaidrotu precīzāk, cik lielā mērā šie ziedojumi politiskajām partijām ir galvenais veids oligarhu ietekmes nodrošināšanai Latvijā. Pamatojoties uz nepilnīgu analīzi attiecībā uz partiju ziedojumiem, izrietētu, ka lielākā daļa turīgu personu neziedo partijām, un ka daudzi lielākie ziedotāji ir vēlētas politiskas amatpersonas, kandidāti, partiju vadības locekļi un tie, kuri ieņem amatus valsts uzņēmumos, kuros viņus iecēlušī politiķi (Sk. Čigāne 2005).

Šķiet, ka ziedojumi politiskajām partijām nav vienīgais veids, kādā tiek tērētas iespaidīgas naudas summas, lai ietekmētu politiskos procesus Latvijā. Netiešu ietekmi iespējams īstenot arī, esot īpašniekam vai akcionāram lielākajos laikrakstos vai tieši maksājot atsevišķiem politiķiem. (Piemēram, skatīt "naudas politikas" dažādo veidu uzskaitījumu, kas minēts Valta Kalniņa 2005. gadā sagatavotajā pētījumā par lobēšanu Latvijā).

Līdz ar to, visi ierobežojumi politisko partiju ikdienas izdevumiem un priekšvēlēšanu aģitācijai, ierobežojumi ziedojumu apmēriem un valsts budžeta finansējums partijām var neizskaust naudas varas pielietošanu Latvijas politikā.

Varētu iebilst, ka kontrole pār ievērojumiem ziedojumiem politiskajām partijām un priekšvēlēšanu aģitācijai ir ja ne galvenā, tad vismaz nozīmīga sastāvdaļa tai stratēģijai, kuras uzdevums ir ierobežot nelielas ļoti turīgu ļaužu grupas organizētu korupciju "valsts sagrābšanas" formā. Šis tiks iztirzāts nākošajā nodaļā.

4. PUBLISKAIS FINANSĒJUMS POLITISKAJĀM PARTIJĀM UN PRIEKŠVĒLĒŠANU AĢITĀCIJAI

Ļoti daudzās valstīs publiskais finansējums ieviests tāpēc, lai partijām nebūtu nepieciešamība piesaistīt fizisko vai juridisko personu ziedojumus. Valsts finansējuma piešķiršanas aizstāvji uzskata, ka šāda sistēma visdrīzāk ir godīgāka un caurskatāmāka. Tam ir arī nedalīta pievilcība politiķu un partiju funkcionāru vidū, jo garantē samērā stabilu ienākuma avotu. (Skatīt Pinto-Duschinsky 1998a).

Tomēr publiskais finansējums ir bijis smagas kritikas objekts gan politisku, gan praktisku iemeslu dēļ.

(A) Sākotnēji apsvērumi par publiskā finansējuma principu

Daži politisko partiju finansēšanas reformas jautājumi ir samērā tehniski. Tomēr jautājums par publisko finansējumu ir lielā mērā politisks. Tas liek uzdot jautājumus par politisko ideoloģiju. Tāpēc ir pamats uzskatīt, ka tādām pārvaldes iestādēm kā vēlēšanu komisijām un korupcijas apkarošanas birojiem jābūt uzmanīgiem, paužot secinājumus par šo tēmu, jo pastāv bažas tikt iejauktiem partiju ķīviņos un strīdos par politiskajām vērtībām. Īpaši politiski lēmumi būtu jāpieņem vēlētiem politiķiem un nevis ierēdņiem.

Autoram nepienākas paust viedokli par KNAB atbilstošu vietu Latvijas politiskajā sistēmā. Jānorāda, ka autors savā valstī (Apvienotajā Karalistē) aizstāvējis viedokli, ka Vēlēšanu komisijai šajā valstī galvenā uzmanība būtu jāpievērš tehniskām problēmām likumdošanā un politisko partiju finansēšanas noteikumu izpildes kontrolei, un jābūt piesardzīgai, iesaistoties diskusijās, tādās kā publiskā finansējuma piešķiršana politiskajām partijām. (Pinto-Duschinsky 2006.)

Neņemot vērā brīdinājumu attiecībā uz iesaistīšanos partiju politikas ideoloģijas jomā, stratēģiskais plāns uzliek KNAB par pienākumu apsvērt šo publiskā finansējuma jautājumu. Nolūkā palīdzēt KNAB, šis ziņojums mēģinās izklāstīt argumentus un faktus, kas var tikt izmantoti gan aizstāvēt, gan kritizējot publisko finansējumu.

Publisko finansējumu, kā likums, aizstāv kreisi orientētas personas un partijas, un kritizē labēji noskaņotie.

Cits vispārējs novērojums ir, ka publiskais finansējums gūst atbalstu profesionāļu politiķu vidū (sakarā ar acīmredzamo iemeslu, ka viņi un viņu partijas saņem šo finansējumu). Pretstatam, parastie sabiedrības locekļi sliecas neatbalstīt publisko finansējumu. (Skatīt Pinto-Duschinsky 1998b). Īpaši valstīs, kur budžeta izdevumi ir nepietiekoši sabiedrības pamatvajadzībām, sabiedrība nelabprāt saprot, kāpēc valdībā esošo politisko partiju politiskās aktivitātes attaisnojas finansēt no nodokļu maksātāju līdzekļiem.

Ja iespējams, tādējādi priekšlikumi ieviest publisko finansējumu būtu jāatbalsta, no vienas puses, lielākai daļai politisko partiju un, no otras puses, sabiedrībai.

(B) Publiskā finansējuma veidi politiskajām partijām un priekšvēlēšanu aģitācijai

Publiskā finansējuma sistēmas ir ļoti atšķirīgas. Diskusijā par publisko finansējumu jāapskata gan ideoloģiskie, gan arī praktiskie jautājumi un dažādu publiskā finansējuma veidu iedarbība.

Publiskā finansējuma veidi aptver:

- tiešos maksājumus,
- nefinansiālos maksājumus (bezmaksas vai pazeminātas maksas pakalpojumus, tādi kā bezmaksas raidlaiks radio un televīzijā),
- netiešos maksājumus nodokļu atlaīžu formā ziedojumiem.

Paralēli normatīvos aktos iestrādātiem publiskā finansējuma noteikumiem, praksē šis finansējums pastāv dažādās formās. Tādējādi valstīs, kur formāli nepastāv politisko partiju finansēšana no valsts budžeta, patiesībā nodokļu maksātāju nauda šim mērķim tiek novadīta dažādos veidos. Šie alternatīvie veidi aptver:

1. valsts un/vai pašvaldību administratīvo resursu izmantošana partiju atbalsta vajadzībām. (Detalizētu pētījumu par šādu valsts un/vai pašvaldības mantas izmantošanu Polijā skatīt Walecki 2005. Plašāk skatīt *Open Society Institute Initiative* 2004).
2. Daudzās valstīs finansējums arī tiek piešķirts parlamentā pārstāvēto partiju deputātiem un partiju apvienībām, lai algotu palīgus un segtu ceļa izdevumus vai biroja uzturēšanu. Līdzīgas iespējas tiek nodrošinātas pašvaldību vēlēšanām

amatpersonām. Lai gan ar šo finansējumu paredzēts nodrošināt ievēlēto politiku kā tautas pārstāvju pienākumu pildīšanu, šis nodrošinājums bieži tiek izmantots partijas atbalsta vajadzībām un kalpo kā līdzeklis, kas palīdz nodrošināt šo vadošo darbinieku atkārtotu ievēlēšanu.

3. Vairākās valstīs politiskās partijās tiek praktizēts, ka no viņu partijām ievēlētajām amatpersonām jāziedo partijai konstanta algas daļa. Šī prakse tiek dēvēta arī par "partijas nodokli". Tā kā vēlēto amatpersonu algas tiek finansētas no valsts budžeta, tad šis ir netiešs publiskais finansējums politiskajām partijām.

Pienākums ziedot daļu no valsts pārvaldē saņemtās algas ir ne tikai vēlētām amatpersonām, bet nereti arī tām amatpersonām, kuras ar partijas līderu labvēlību tikušas ieceltas valsts uzņēmumu valdēs vai padomēs.

Šajā sakarā būtu jāņem vērā kandidātu un amatpersonu ievērojamie ziedojumi 2005. gada pašvaldību vēlēšanās Latvijā (skatīt Čigāne 2005).

(C) Cik daudzās valstīs pastāv publiskais finansējums politiskajām partijām?

Saskaņā ar autora 2002. gadā publicēto pētījumu par 104 dažādām valstīm, kuras Freedom House novērtējusi kā „brīvas” vai “daļēji brīvas”, publiskais finansējums tādā vai citādā formā tika konstatēts lielākajā daļā valstu. Partiju un kandidātu pieeja bezmaksas raidlaikiem bija 79% un tieši maksājumi partijām un/vai kandidātiem 59% valstu. (Skatīt Pinto-Duschinsky 2002).

Statistika par tiešo publisko finansējumu partijām un/vai kandidātiem pašreiz gandrīz noteikti ir pārāk zema, jo tendence par labu publiskajam finansējumam ir turpinājusies. Tajās valstīs, kurās ir tiešais publiskais finansējums, partiju un kandidātu ienākumi no nodokļu maksātāju naudas ir ļoti atšķirīgi.

Šajos statistikas datos uzskaitīts vienīgi formālais publiskais finansējums. Tie neaptver de facto publisko finansējumu, kas izriet no valsts administratīvo resursu izmantošanas partijas atbalsta vajadzībām un citus neformālus publiskā finansējuma veidus, kas minēti iepriekšējā nodaļā.

Statistika liecina, ka visbiežāk valsts palīdzība izpaužas kā bezmaksas raidlaiku nodrošināšana partijām. Otrkārt, lielākajā daļā demokrātisku vai daļēji demokrātisku valstu pastāv tiešais publiskais finansējums. 2002. gadā tikai trīs bijušās Padomju Savienības valstīs (Latvijā, Moldovā, Ukrainā) nebija tiešais publiskais finansējums. (Skatīt Ikstens un pārējie, 2002).

Sekojošā tabula sniedz kopsavilkumu par datiem, ko autors ieguvis, analizējot 104 valstu politisko partiju finansēšanas likumus 2002. gadā. (Statistika par bijušām Padomju Savienības republikām atrodama Ikstens un pārējie 2002a un pārējie 2002b):

NORMATĪVIE AKTI

Ierobežojumi aģitāciju izdevumiem:

No 104 valstīm - 41%

Aizliegums apmaksātai priekšvēlēšanu reklāmai televīzijā:

No 104 valstīm - 22%

Aizliegums juridisko personu ziedojumiem:

No 104 valstīm - 8%

MĒRĶFINANSĒJUMS

Bezmaksas raidlaiks politiskajām partijām:

No 104 valstīm - 79%

Tieši maksājumi no valsts budžeta:
No 104 valstīm - 59%

Nefinansiālais atbalsts (neskaitot bezmaksas raidlaiku):
No 104 valstīm - 49%

Nodokļu atvieglojumi ziedojumiem politiskajām partijām:
No 104 valstīm - 18%

Publiskais finansējums Eiropas Savienības valstīs ir līdzīgs gan Rietumeiropā, gan Austrumeiropā.

Ja Latvija vēlas sekot praksei, kāda tā ir lielākajā daļā Eiropas Savienības valstu, tad noteikti būtu jāievieš publiskais finansējums.

Bet ir ļoti svarīgi ņemt vērā grūtības, ar kurām saskārušās dažas Rietumeiropas valstis un kas atspoguļotas (E) nodaļā zemāk. Tas, ka publiskais finansējums ir izplatīta prakse, nenozīmē, ka tas darbojas bez problēmām. Cits izskaidrojums publiskā finansējuma popularitātei ir tā pievilcīgums politisko vadoņu un partiju skatījumā.

(D) Vai publiskais finansējums vienmēr ir „taisnīgs”?

Izplatīts arguments par labu publiskajam finansējumam ir tas, ka šī sistēma ir taisnīga un neitrāla pret partijām un kandidātiem; atšķirībā no privātās finansēšanas sistēmas, kas rada netaisnīgu ietekmi tām partijām un kandidātiem, kuriem ir dažu ļoti turīgu ziedotāju atbalsts.

Tomēr lietot terminu „godīgums” nebūtu precīzi. Tas, ko nozīmē godīga publiskā finansējuma sadale, ir diskutabls jautājums. Praksē pie varas esošās politiskās partijas vai koalīcijas partneri tiecas pieņemt tādus noteikumus, kas ir labvēlīgi viņiem, bet nelabvēlīgi viņu oponentiem.

Šis jautājums tiks apskatīts tālāk (J) nodaļā attiecībā uz bezmaksas raidlaika iedalīšanu politiskiem raidījumiem.

Šī ziņojuma autors jau iepriekš vairākos rakstos par politisko partiju finansēšanu analizējis "taisnīguma" principu. Sekojošais ir citāts no Pinto-Duschinsky 1998c:

Praksē, „taisnīgums” var tikt saprasts vairākās, pretrunīgās nozīmēs.

Taisnīgums kā vienlīdzīgs iznākums

Var uzskatīt, ka paņēmiens, kā nodrošināt taisnīgu attieksmi pret katru partiju un kandidātu, ir nodrošināt katram precīzi vienas un tās pašas iespējas un finansējumu, ņemot vērā to apmēru un popularitāti. Tas, kāpēc visām partijām un visiem kandidātiem būtu jāpiešķir līdzīgās daļās bezmaksas ētera laiks vai finansējums, ir arguments, ka tām visām jābaida vienlīdzīgas iespējas uzrunāt vēlētājus.

Šis princips ir ievērots Britu parlamentā, kur parlamenta kandidātiem tiek garantēti bezmaksas pasta izdevumi. Tas pienākas vienlīdzīgi gan lielo, gan mazo partiju kandidātiem, gan neatkarīgajiem kandidātiem.

Turpretī, var iebilst, ka vienāda attieksme pret lielām un mazām partijām ir gan nepraktiska, gan netaisnīga. Var uzskatīt, ka ir netaisnīgi un negodīgi piešķirt mazai partijai tos pašus labumus un to pašu finansiālo palīdzību kā lielai partijai. Mazai partijai, kurai varbūt ir pārdesmit biedru, iegūt pāris minūtes bezmaksas ētera laiku ir milzīga priekšrocība. Turpretī, tās pašas pāris minūtes nebūs lielo partiju prasībām atbilstošas. Nenovēršami rastos haoss tad, ja desmitiem vai simtiem konkurējošām partijām iedalītu precīzi tos pašus bezmaksas raidlaikus, jo vēlētāji tiktu konfrontēti ar lielu daudzumu dažādu, atšķirīgu vēstījumu.

Vēl jo vairāk, šāda vienlīdzīga raidlaika politika var slēpt sevī izteiktu neobjektivitāti pret galvenajām opozīcijā esošajām partijām. Valdošajām partijām parasti ir vēl citas iespējas, kā atspoguļot sevi. Ja lielākajai opozīcijas partijai ir tas pats nelielais bezmaksas ētera laiks kā vēl dučiem maznozīmīgu partiju, tad opozīcijai ir pilnīgi neadekvātas iespējas izpausties, kas nāk par labu valdībā esošajām partijām. Neapmierinošie rezultāti politikai, kas piešķir vienlīdzīgu ētera laiku mazām un lielām partijām, tika novēroti pirmajās vēlēšanās vairākās Austrumeiropas bijušās komunisma režīma valstīs un bijušajās Padomju Savienības valstīs.

Pozitīvā diskriminācija

Varētu apgalvot, ka „taisnīgums” sevī ietver vajadzību pēc pozitīvās diskriminācijas par labu jaunām vai nelielām partijām. Saskaņā ar šādu interpretāciju, lieliem politiskiem spēkiem jebkurā sabiedrībā jau ir neskaitāmas iespējas izteikties. Līdz ar to, īpašas iespējas sevi pierādīt vēlētajiem un paust viedokļus ir jānodrošina pie politikas elites nepiederošajiem.

Piemērs šādai ideālai "taisnīguma" shēmai ir 1975. gadā Britu parlamenta apakšnamā ieviestā sistēma, kur finansējums tiek piešķirts zemākās palātas opozīcijā esošajām partijām. Valdībā esošā partija nesāņem finansējumu. Šāda pieeja tiek pamatota ar to, ka valdībā esošā partija sāņem civildienesta ierēdņu konsultācijas. Vienīgi opozīcijā esošajām partijām nepieciešams algot darbiniekus, kas formulētu viedokļus partijas vārdā.

Taisnīgums, kas balstīts uz politisko atbalstu

Šis viedoklis saistīts ar principu, ka mazām partijām un mazpazīstamiem kandidātiem būtu jāsaņem mazāks atbalsts nekā galvenajām partijām un kandidātiem. Šo ideju var piemērot attiecībā uz bezmaksas raidlaika sadali priekšvēlēšanu aģitācijai televīzijā un radio. To tāpat var attiecināt arī uz mērķfinansējuma piešķiršanu. Piemēram, var uzskatīt, ka prezidenta vēlēšanās tikai galvenajiem pretendentiem būtu jāuzstājas savstarpējās debatēs nacionālajā televīzijā, vai ka lielajām partijām būtu jāparedz vairāk laika partijas politikajām pārraidēm nekā mazajām partijām.

Šis princips ir loģisks un taisnīgs, bet arī problemātisks. Sadalījums *pro rata* atkarībā no katram konkurentam piemītošā vēlētajū atbalsta ir loģisks tāpēc, ka tiek novērstas situācijas, kad desmitiem vai simtiem nenopietnu kandidātu uzstātos un partijas tiktu dibinātas tikai tāpēc vien, lai iegūtu bezmaksas publicitāti; tā tas notiktu, ja visiem likumiski atzītiem kandidātiem būtu vienādas tiesības izteikties. Nav praktiski, ja vēlētajiem jāapgūst tik daudz dažādu vēstījumu. Politikas pētnieku un diplomātu slengā ir termins "dīvāna partijas" (it īpaši attiecībā uz jaunām demokrātiskām valstīm) - tās ir partijas, kuras ir tik mazas, ka visi tās biedri var sasēsties uz viena dīvāna.

Augstāk minētais arguments ir taisnīgs tāpēc, ka nav saprātīgi, ka vienādas iespējas uz raidījumiem ir gan partijai vai kandidātam ar pāris atbalstītājiem, gan lielai partijai.

Augstāk minētie apsvērumi norāda uz to, ka „taisnīgumam” būtu jānozīmē proporcionalitātes ievērošanu, piešķirot valsts finansējumu proporcionāli katra pretendenta saņemtajam atbalstam. Tomēr šī principa piemērošana rada problēmas.

Pirmā problēma ir tā, vai katras partijas saņemtā atbalsta apjoms būtu mērāms pēc pašreizējiem rādītājiem vai pagātnes sasniegumiem. Viegļākais un šķietami objektīvākais veids, kā novērtēt partijas saņemto atbalstu, ir ņemt vērā pēdējās vēlēšanās katras partijas saņemto vēlētajū balsu procentu. Šādā veidā valsts finansējums tiek piešķirts partijām Vācijā. Šādas sistēmas vājā vieta ir tā, ka tādā esošās partijas tiktu atbalstītas uz jaunizveidoto partiju rēķina un uz to partiju rēķina, kas kopš pēdējām vēlēšanām palielinājušas savu popularitāti (saskaņā ar informāciju no iedzīvotāju aptaujām vai citā veidā). Dažās valstīs (piemēram, Namībijā), finansējums tiek sadalīts atkarībā no balsu skaita, kas iegūts parlamenta vēlēšanās, bet tikai parlamentā pārstāvētajām partijām. Tādējādi nelabvēlīgā situācijā ir partijas, kuras nav ieguvušas vietu parlamentā.

Otra problēma ir tā, vai atbalsta apmērs būtu mērāms vēlētāju balsis vai pēc kādiem citiem rādītājiem. Piemēram, varētu uzskatīt, ka valsts piešķirtajam finansējumam būtu jāatbilst nevis balsu skaitam, bet partijas biedru sniegtā vai privātā finansējuma apjomam.

Taisnīgums starp politiskām partijām un citiem politiskiem grupējumiem

Tiesisko normu un valsts mērķdotāciju sadales sistēmas ietekmē ne tikai līdzsvaru starp konkurējošām partijām, bet arī līdzsvaru starp politiskajām partijām kā vienotu kopumu un citām politiskās izpausmes formām. Ja šādi noteikumi ierobežo politiskās partijas, tad līdz ar to labvēlīgi var tikt ietekmēti citi, neregulēti politiskās propagandas veidi.

Secinājums

Vienādi spēles noteikumi ir svarīgs princips, bet dažādās tā izpratnes dēļ politiskās partijas un kandidāti bieži vien nepiekrīt tam, kas ir "taisnīgs". Dabiski, ka katrs no viņiem tieksies atbalstīt tādu taisnīguma definīciju, kas atbilst viņu interesēm.

(E) Vai publiskais finansējums mazina korupcijas iespējas?

Daudzu valstu pieredze liecina, ka politiķi tik ļoti cenšas piesaistīt naudu partijām un aģitācijai, ka piedāvā nelikumīgus labumus saviem ziedotājiem. Dažās valstīs kandidāti uzskata, ka ir gandrīz neiespējami uzvarēt vēlēšanās, ja vēlētājiem netiek piedāvāts materiāls pamudinājums. Vēlēšanu aģitācijas ir tik dārgas, ka kandidāti ir praktiski piespiesti iegūt turīgu atbalstītāju labvēlību un piedāvāt tiem koruptīvus darījumus apmaiņā pret finansiālu atbalstu.

Reformas veicēji cer, ka, piešķirot finansējumu no valsts budžeta, kandidāti tiks atbrīvoti no šī spiediena un tādējādi tiks samazināta korupcija.

Neskatoties uz to, spēcīga ar politisko partiju finansēšanu saistītā korupcija Vācijā un Itālijā notika valstīs, kur partijas bija saņēmušas dāsnu valsts palīdzību. Kā ziņojuma autors to minējis rakstā "Vispārējs skats uz politikas finansēšanu" /"Financing politics: a global view"/, neskaitāmi gadījumi visā pasaulē liecina par to, ka valsts finansējums nav efektīvs līdzeklis cīņā ar korupciju. (Skatīt Pinto-Duschinsky 2002).

(F) Vai publiskais finansējums mazina politisko partiju vēlmi vākt ziedojumus no tās biedriem?

Publiskā finansējuma pretinieki bieži norāda, ka paļaušanās uz publisko finansējumu draud ar to, ka partijas zaudēs savu brīvprātības un pārstāvības raksturu. Ja partijas kā politiskās organizācijas kļūst par valsts finansētu birokrātijas sistēmu, tad tiek uzskatīts, ka viņi visticamāk zaudēs neatkarību, kas ir būtiska partiju demokrātiskā lomas sabiedrībā.

Šādam iebildumam pret publisko finansējumu ir vairākas atbildes.

Pirmkārt, publiskā finansējuma sistēma var tikt izveidota tādā veidā, ka tā ierobežo politisko partiju paļaušanos vienīgi uz nodokļu maksātāju naudu. Piemēram, var noteikt ierobežojumu tam, kādu daļu no partijas ienākumiem tā var saņemt no valsts budžeta. Šāds noteikums tika ieviests Vācijā. (Speciālistu vidū nav vienprātības, vai šis noteikums strādā vai tiek apiets, kā to uzskata šī ziņojuma autors).

Otrkārt, var tikt izveidota tāda publiskā finansējuma sistēma, kas rosina ierindas biedrus un partijas atbalstītājus veikt nelielus ziedojumus. Šāda motivācija var izpausties dažādos veidos kā (i) neaplikšana ar ienākuma vai cita veida nodokļiem sakarā ar nelieliem ziedojumiem partijai, (ii) nodokļu atlaides un (iii) atbilstoša lieluma granti. (Arī šeit nav vienprātība ekspertu vidū. Britu Leioristu partija uzskata, ka ieguvēji no šādas sistēmas ir tās partijas, kuru atbalstītāji pārsvarā pieder vidusslānim. Strādnieku šķiras pārstāvji vismazāk iegūtu no ienākuma nodokļa atlaidēm, jo daudziem no tiem ienākumi ir pārāk zemu, lai apliktos ar šādu nodokli).

Treškārt, ņemot vērā tādas valstis kā Latvija, nevar pamatoti uzskatīt, ka publiskais finansējums atturētu partijas saņemt nelielus ziedojumus no liela daudzuma ziedotājiem. Pašreizējā situācijā ierindas partijas biedri ziedo reti. Partiju budžets veidojas pamatā no relatīvi neliela skaita vidēja izmēra ziedojumiem.

IETEIKUMS: tiek uzskatīts, ka labākais veids publiskā finansējuma piešķiršanai politiskajām partijām ir tāds, kas motivē politiskās partijas vākt neliela apjoma papildu līdzekļus no tās biedriem un atbalstītājiem. Kanādas sistēma attiecībā uz nodokļu atlaidēm ir viena no sistēmām, kas būtu nopietni izvērtējama.

(G) Vai visām partijām pienāktos valsts atbalsts, jeb tikai tām, kas ieguvušas attiecīgu balsu skaitu iepriekšējās vēlēšanās?

Šeit pastāv dilemma. Ja valsts atbalsts pienākas visām vai gandrīz visām partijām un kandidātiem, radīsies motivācija veidot jaunas nelielas partijas ar galveno mērķi saņemt valsts finansējumu. Simtiem mazu partiju tika izveidotas pēc tam, kad Francijā ieviesa valsts finansējumu politiskajām partijām.

No otras puses, ja valsts finansējuma iegūšanai būs likti pārāk bargi nosacījumi, tas radīs priekšrocības salīdzinoši nelielam skaitam jau pastāvošo partiju.

Vēl vairāk, pastāv jautājums, ko darīt ar tikko dibinātajām politiskajām partijām. To, vai šādas partijas kvalificējas publiskā finansējuma saņemšanai, nevar izvērtēt pēc to sekmēm iepriekšējās vēlēšanās, jo tajā laikā šīs partijas vēl nepastāvēja.

Iespējamie varianti ir šādi:

(i) noteikt, ka pieejamība valsts finansējumam ir atkarīga no to panākumiem balsu iegūšanā nākamajās vēlēšanās. (Tas varētu nozīmēt aizdot tām naudu, kas jaunajām partijām būtu jāatmaksā atpakaļ gadījumā, ja tās nespēj savākt nepieciešamo balsu skaitu). Vai arī tas var nozīmēt, ka nauda tiek piešķirta tikai pēc nākošajām vēlēšanās. Trūkumi ir katram no šiem variantiem).

(ii) pieejamību publiskajam finansējumam balstīt uz to, cik daudz atbalstītāju parakstu jaunā partija spējusi savākt. (Šādā veidā tomēr pieejamība publiskajam finansējumam var likties pārāk viegla un radīt kārdinājumu partijām viltot parakstus).

(H) Publiskais finansējums priekšvēlēšanu aģitācijai un publiskais finansējums politisko partiju ikdienas aktivitātēm

Dažās valstīs publiskais finansējums tiek piešķirts politisko partiju ikdienas organizatoriskajam darbam. Dažās valstīs valsts finansējums tiek piešķirts īpašām partijas organizatoriskajām aktivitātēm (tādas kā izglītošana politoloģijā vai politiskajiem pētījumiem).

Citās valstīs, savukārt, publiskais finansējums tiek piešķirts vienīgi priekšvēlēšanu aģitācijai (nereti atmaksājot zināmu daļu no aģitācijas izdevumiem).

Publiskā finansējuma piešķiršanas sistēmas atšķiras arī pēc tā, kādi ir katras valsts politiskie orgāni. Valstīs, kur notiek tiešās prezidenta vēlēšanas (kā Savienotajās Valstīs), publiskais finansējums var būt iedalīts konkrēti prezidenta priekšvēlēšanu kampaņai (ieskaitot procesus partiju iekšienē pirms prezidenta kandidāta nominēšanas). Valstīs ar mažoritāro vēlēšanu sistēmu, kur kandidāti cīnās atsevišķi dažādos vēlēšanu apgabalos, dažreiz publiskais finansējums ir pieejams atsevišķiem kandidātiem (piemēram, Kanādā).

(I) Publiskā finansējuma un citu noteikumu, tādu kā aģitācijas izdevumu ierobežojumu, ietekme uz partijas iekšējo varas struktūru

Publiskā finansējuma likumi var būtiski ietekmēt partijas iekšējo struktūru. Ja katrai partijai iedalītais finansējums tiek piešķirts centrālajam partijas birojam, tad reģionālās partiju

organizācijas kļūs finansiāli vairāk atkarīgas no centrālā biroja. Tas atstās sekas uz demokrātiju partijas iekšienē.

Lai izbēgtu no šādas publiskā finansējuma centralizācijas ietekmes, Zviedrijā ieviestā sistēma publisko finansējuma piešķir politisko partiju reģionālajām organizācijām.

(J) **Bezmaksas raidlaiks politiskajām partijām**

(F) un (I) nodaļās norādīts, ka publiskā finansējuma oponenti pauž bažas, ka tas padarītu politiskās partijas par centralizētām, bezatbildīgām birokrātijām. Veids, kā mazināt šādas bažas, ir nepiešķirt publisko finansējumu naudā, bet nefinansiālā izteiksmē. Nozīmīgākais veids, kā to darīt, būtu bezmaksas raidlaika piešķiršana.

Bezmaksas raidlaika piešķiršana partijām tomēr saistās ar diviem svarīgiem problēmjautājumiem: pirmkārt, kuram būtu jāmaksā par raidlaiku? Otrkārt, kāds būtu raidlaika sadalījums starp dažādajām politiskajām partijām un kandidātiem?

1. KURAM BŪTU JĀMAKSĀ PAR BEZMAKSAS RAIDLAIKU?

Ja politiskām partijām pašām nebūtu jāmaksā par raidlaiku, tad vai nu valstij būtu jāmaksā raidorganizācijām par partijām piešķirto reklāmas laiku, vai arī raidorganizācijas pašas, pamatojoties uz likumu, būtu spiestas nodrošināt bezmaksas raidlaiku partijām. Dabiski, ka raidorganizācijas priekšroku dod pirmajam variantam. Bet tādās valstīs kā Apvienotā Karaliste, dažādajām raidorganizācijām (sabiedriskām vai komerciālām), pamatojoties uz to statūtiem un izsniegtajām licencēm, ir pienākums sniegt atsevišķus sabiedriskus pakalpojumus. Pamatojoties uz ilgstošu pieredzi, tas sevī ietver pienākumu nodrošināt partijām raidlaiku, kurā tās var pārraidīt konkrētu skaitu raidījumus gan periodā starp vēlēšanām, gan priekšvēlēšanu aģitācijas laikā.

2. KĀ BŪTU JĀSADALA RAIDLAIKS STARP DAŽĀDĀM POLITISKAJĀM PARTIJĀM?

Vienkārša atbilde ir tāda, ka laiks būtu jāsadala objektīvā un taisnīgā veidā. Sarežģīti ir tas, ka nav skaidra "taisnīguma" koncepcija. Taisnīguma principi attiecībā uz bezmaksas raidlaika sadalījumu ir aprakstīti D nodaļā. Šeit minētas dažas metodes, kas dažādās valstīs pielietotas šim sadalījumam (skatīt Pinto-Duschinsky 1998d):

A. Vienlīdzīga attieksme pret visām partijām

Visām partijām, kas pretendē uz vēlēšanām, tiek iedalīts vienāds raidlaika apjoms. Konkrēts laiks, kurā katra no partijām var uzstāties, var tikt noteikts ar izlozes palīdzību.

B. Sadalījums pilnīgi vai lielā mērā pamatojoties uz rādītājiem iepriekšējās vēlēšanās

C. Sadalījums pamatojoties uz dažādu principu salikumu

Izraēlā raidlaiks tiek iedalīts pamatojoties uz kompromisu starp *status quo* un jauno situāciju. 1990-tajos gados, katra partija, ieskaitot tās, kas nebija pārstāvētas parlamentā, saņēma 10 minūtes raidlaika un katra partija, kas bija pārstāvēta parlamentā, saņēma trīs papildus minūtes par katru savas partijas parlamenta locekli. (Citāts no Pinto-Duschinsky 1998d).

D. Sadalījums pamatojoties uz vienošanos starp raidorganizācijām

Apvienotajā Karalistē šāda komisija tiek veidota no raidorganizāciju pārstāvjiem un politiskajām partijām. Komiteja mēģina vienoties par taisnīgu sadalījumu. Līdz šim šī vienošanās sastāvēja no vairākām daļām. Pirmkārt, divas lielākās partijas saņēma vienādu raidlaika ilgumu. Trešajai partijai, Liberāldemokrātiem, piešķirtais laiks daļēji balstījās uz iepriekšējo vēlēšanu rezultātiem un daļēji uz partijas rādītājiem partijas vēlēšanās, pašvaldību

vēlēšanās, un iedzīvotāju aptaujās. Pēc šādas formulas trešā partija parasti saņēma, no vienas puses, īsāku raidlaiku nekā galvenās partijas, bet, no otras puses, lielāku nekā būtu tās *pro rata* daļa, kas ņemtu vērā vai nu tās iepriekšējos vai pašreizējos rādītājus.

Līdz ar to, šāda formula atspoguļo kompromisu starp dažādām savstarpēji pretrunīgām "taisnīguma" koncepcijām. Vēl vairāk, tas atspoguļo faktu, ka raidsabiedrību pārstāvjiem pieder gala vārds izlemt, kas būtu saprātīgs raidlaika sadalījumu tajos gadījumos, kad partijas un raidsabiedrības nespēj par to vienoties. Visbeidzot, ja raidorganizāciju pieņemtais lēmums izraisa partiju neapmierinātību, jebkurai no šīm partijām ir tiesības lēmumu apstrīdēt tiesā. Tādā gadījumā par "taisnīgumu" lemj tiesa.

(K) Politisko partiju finansēšanai paredzētais publisko līdzekļu apjoms

Valstu starpā pastāv ievērojamas atšķirības attiecībā uz to, cik daudz budžeta līdzekļu tiek piešķirti valsts finansējumam un proporcija, ko tie veido starp kopējiem partijas ieņēmumiem.

(L) Secinājums

Valsts finansējums politiskām partijām ir nozīmīgs, bet sarežģīts problēmjautājums, kas liek diskutēt ne tikai par tā principu kā tādu, bet arī par daudziem praktiskiem jautājumiem. Publiskais finansējums nav brīnumlīdzeklis pret korupciju. Bet tas attaisnojas, ja to pamato ar mazāk ambicioziem mērķiem.

IETEIKUMI: 1. Jebkurš solis publiska finansējuma virzienā prasa gan sabiedrības diskusijas par politikas principiem, gan detalizētus tehniskus apsvērumus par daudzajiem publiskā finansējuma veidiem un formulām.

2. Ņemot vērā līdzšinējās tradīcijas attiecībā uz priekšvēlēšanu aģitāciju izdevumiem Latvijā, īpaša uzmanība būtu jāvelta partiju priekšvēlēšanu bezmaksas reklāmas iespējām.

5. PROBLĒMAS, KAS SAISTĪTAS AR PARTIJU PRIEKŠVĒLĒŠANU AĢITĀCIJAS IZMAKSU IEROBEŽOJUMU IEVIEŠANU UN PIEMĒROŠANU

(A) Vispārīgie apsvērumi

Pirms sākt detalizētu analīzi par problēmjautājumiem, kas rodas no politisko partiju aģitācijas izdevumu ierobežošanas Latvijā, ir svarīgi pieminēt dažas vispārīgas lietas par politisko partiju finansēšanas noteikumiem.

Nav grūti pieņemt normatīvos aktus attiecībā uz politisko partiju finansēšanu. Vienā vai otrā valstī gandrīz katru nedēļu vai mēnesi tiek pieņemts pa kādam jaunam likumam. Dažās valstīs regulāri tiek grozīti normatīvie akti, kas saistīti ar partiju finansēšanu un priekšvēlēšanu aģitāciju. Pēc sākotnējām reformām seko reformu reformas un tad atkal jaunas izmaiņas.

Ātrums, kādā tiek mainīti šie normatīvie akti parāda, ka reformas visbiežāk nerasniedz domāto mērķi vai arī tajos ir caurumi un rodas neparedzētas sekas. Dažreiz problēmas rodas tāpēc, ka partijas izmanto detalizēti formulēto normatīvo aktu redakciju sev un ziedotājiem par labu, lai apietu šo likumu mērķus.

Lai gan nav grūti pieņemt likumus politisko partiju finansēšanas jomā, starptautiskā pieredze liecina, ka ir ļoti grūti ieviest ilgtspējīgus, tehniski spējīgus normatīvos aktus.

Parasti problēmas rodas tāpēc, ka likumdevējs steidzami pieņem normatīvo aktu bez svarīgu tehnisku jautājumu izvērtēšanas. Šādas problēmas rodas ne tikai „jaunajās” demokrātijās. Nesenā pieredze Apvienotajā Karalistē un Francijā norāda uz to, ka arī tās ir cietušas no šīm problēmām. (Par 2000. gadā spēkā stājušos politisko partiju finansēšanas likumu problēmām Apvienotajā Karalistē skatīt Pinto-Duschinsky 2006a un 2006b.)

Lai gan valstu starpā būtiski atšķiras politiskie orgāni, politiskā kultūra un problēmas, atsevišķas standarta tehniskās problēmas parasti rodas vienmēr, kad tiek ieviesti juridiski ierobežojumi politisko partiju un kandidātu aģitācijai. Šeit minētas standarta problēmas, kas rodas, ierobežojot ziedojumu apmēru.

Piemēram, ja normatīvais akts ierobežo partiju aģitācijas izdevumus, radīsies šādi problēmjautājumi:

1. ko saprot ar jēdzienu priekšvēlēšanu "aģitācija"? Kā aģitācijas pasākumus atšķirt no ārpus aģitācijas pasākumiem, ikdienas aktivitātēm? Vai pietiek ar to, ka visus politisko partiju izdevumus konkrētā laika posmā pirms vēlēšanām pieskaita pie "aģitācijas" izdevumiem?

2. Ko saprot ar jēdzienu politiskā "partija"? Kā ir situācijā, kad maksājumus par partijas izdevumiem veic no ārzonu salām: partijas budžeta fondi saistīti, bet juridiski neatkarīgi no politiskās partijas (tādi kā Vācijas partiju fondi vai *stiftungen*)? Kā ar nevalstiskajām organizācijām, kas atbalsta konkrētas partijas vai partiju grupas politiku? (Šīs tiek dēvētas arī par "trešajām pusēm")

3. Ko saprot ar jēdzienu „izdevumi”? Vai ar to saprot vienīgi naudas maksājumus? Kā ar ziedojumiem, ko personas veikušas pakalpojumu formā? Kā ar bezmaksas resursu un citas mantas lietošanu (tādu kā transportlīdzekļi, biroja iekārtas, telefoni)?

4. Ja priekšvēlēšanu aģitācijas izdevumu ierobežojumi tiek attiecināti ne tikai uz politiskajām partijām, bet arī uz nevalstiskajām organizācijām, kā lai noskaidro, vai nevalstisko organizāciju virkne patiesībā nav vienas organizācijas vairākas daļas? (Piemēram, ja pret-abortu organizācija aģitācijai drīkst tērēt ierobežotu līdzekļu daudzumu, tā var sadalīties un viena anti-abortu organizācija būtu Rīgā, otra Jelgavā, cita Jūrmalā un tā tālāk).

Šādas problēmas ir dabiskas visos gadījumos, kad tiek mēģināts regulēt politisko partiju finansēšanu. Šī izesla dēļ nav prātīgi steigt pieņemt jaunus likumus vai neņemt vērā galveno nepieciešamību pievērst uzmanību likumu ievērošanas kontrolei. Šī izesla dēļ ziņojuma autors vispār ir piesardzīgs likuma grozījumu atbalstītājs, un vairāk uzsver nepieciešamību nodrošināt jau esošos normatīvo aktu ievērošanas kontroli.

Tiem, kas izvērtē normatīvos aktus politisko partiju finansēšanas jomā, būtu arī jāizvērtē šo aktu saistība ar konstitucionālajām normām. Politiskās finansēšanas noteikumi bieži ir pretrunā ar valsts konstitūciju. Piemēram, tiesa var saskatīt pretrunu starp likumu, kas ierobežo "trešo pušu" aģitācijas izdevumus un konstitūcijā nostiprināto izteikšanās brīvību.

Bez tā, ka pieņemot politisko partiju finansēšanas likumus, jāņem vērā šo likumu saskaņošana ar šīs valsts konstitūciju, Eiropas Padomes dalībvalstīm ir vēl arī jāņem vērā šo likumu atbilstība Eiropas Cilvēktiesību Konvencijai. 1998. gadā Eiropas Cilvēktiesību Tiesas spriedums atzina par Konvencijai neatbilstošu Apvienotās Karalistes vēlēšanu likuma normu, kas aizliedza "trešām pusēm" maksāt par Apakšnama kandidātu priekšvēlēšanu aģitāciju. (Skatīt Pinto-Duschinsky 2001).

Tā ir vispārpieņemta prakse, ka politiķi uz politisko partiju finansēšanas likumu piemērošanas problēmām atbild ar jaunu normatīvo aktu pieņemšanu. Patiesībā, problēma slēpjas tur, ka jau pastāvošie normatīvie akti dzīvē netiek īstenoti vai tiek neadekvāti īstenoti. Politikas veidotājiem nebūtu jābūt tik kareivīgiem uz likumu grozīšanu. It īpaši Latvijā, kur politisko partiju finansēšanas likumi pieņemti 2002., 2004., un 2005. gados; uzsvaram ir jābūt uz ievērošanas kontroli, nevis uz atkal jaunām juridiskām reformām.

(B) Kāds ir saprātīgs politisko partiju un kandidātu aģitācijas izdevumu ierobežojuma lielums?

Latvijā pastāvošā aģitācijas izdevumu ierobežošanas formula kopumā atbilst starptautiskajai praksei, ja ņem vērā ir iedzīvotāju vidējos ienākumus Latvijā.

(C) Kā var izvērtēt sniegto pakalpojumu vērtību?

Līdzko aģitācijas izdevumiem tiek noteikti juridiski ierobežojumi, lielākās un turīgākās partijas parasti vēlas atrast veidus, kā izvairīties no ierobežojumiem. Viens veids, kā to darīt, ir norādīt aptuveno nefinansiālo pakalpojumu vērtību, norādot to tik zemu, cik iespējams.

Ja pakalpojums partijas priekšvēlēšanu aģitācijai tiek sniegts par cenu, kas ir zem parastās tirgus vērtības, tad starpība starp šī pakalpojuma tirgus vērtību un partijas deklarēto pakalpojuma cenu ir slēptais ziedojums.

Latvijā juridiskās personām nav atļauts veikt ziedojumus partijām. Līdz ar to juridiskās personas nedrīkst sniegt pakalpojumus partijām par cenu, kas ir zem šo pakalpojumu tirgus cenas. Tā darot tiek pārkāpts likums, kas aizliedz juridisko personu ziedojumus. Vēl jo vairāk, politiskajām partijām, kas saņem nefinansiālus pakalpojumus, ir pienākums norādīt šo pakalpojumu vērtību pēc to patiesās tirgus cenas. Ja tas netiek darīts, tad partijas kontā ir jāieskaita starpība starp deklarēto cenu un tirgus cenu. Ja ar šādiem konta papildinājumiem rastos situācija, ka partija pārsniegusi atļauto tēriņu limitu, tad tiesībsargājošām iestādēm (KNAB) saskaņā ar likumu partija ir jāsoda.

Visticamāk, ka pastāvēs domstarpības starp tiesībsargājošām institūcijām un politiskajām partijām par dažādu pakalpojumu tirgus vērtību. Galu galā, ja netiks panākta vienošanās, tad tas būs tiesas jautājums spriest par šiem atšķirīgajiem uzskatiem.

Normatīvajos aktos ir nepraktiski un pat nevēlami uzskaitīt tirgus vērtību katram iespējamam nefinansiālajam pakalpojumam. Tomēr tiesībsargājošām iestādēm (Latvijā tas ir KNAB) jāpastāv iespējai piemērot procedūru, kas garantētu, ka tiek noskaidrota saņemto nefinansiālo pakalpojumu vidējā tirgus vērtība.

Tiek rekomendēta šāda metode, lai uzraudzītu un īstenotu praksē likumu par nefinansiālo pakalpojumu tirgus vērtības deklarēšanu

1. Dažos gadījumos iegūt informāciju par attiecīgā pakalpojuma tirgus vērtību būs relatīvi viegli. Piemēram, ja politiskā partija ir saņēmusi lietošanā uz mēnesi desmit automašīnas, tad ir iespējams iegūt desmit zināmu autonomas uzņēmumu izcenojumu par to pašu pakalpojumu. Partija var iegūt izcenojumus no trīs citiem uzņēmumiem un deklarēt šo trīs izcenojumu vidējo rādītāju kā „vidējo tirgus cenu” šim pakalpojumam.

Tiesībsargājošai iestādei būtu jāiepazīstas ar tāmēm, lai pārliecinātos, ka partiju iesniegtie skaitļi visumā atbilst tiem izcenojumiem, kas iesniegti tiesībsargājošajai iestādei.

2. Sarežģītākos gadījumos KNAB varētu lūgt vienas vai vairāku lielo auditorkompāniju konsultācijas par vidējās tirgus vērtības noteikšanu konkrētiem pakalpojumiem. Vēl ir iespēja, ka KNAB lūdz padomu tām komercsabiedrībām, kas regulāri iepērk šādus pakalpojumus saviem klientiem. Piemēram, televīzijas raidlaika tirgus vērtību var noteikt tās sabiedrības, kas regulāri pērk šādu laiku komerc klientiem.

3. Pamatojoties uz šādā veidā iegūtu informāciju par vidējo tirgus vērtību, tiesībsargājošai iestādei būtu jātiekas ar partiju pārstāvjiem un jādara tiem zināma informācija par tirgus vērtību, ko tā ieguvusi no auditorkompānijām un citiem šādu pakalpojumu pircējiem komerciālos nolūkos. Iestādei būtu jāmēģina vienoties ar partijas pārstāvjiem par nefinansiālo pakalpojumu izcenojumu tabulu, kuru partija izmantotu savā finanšu atskaitē.

Ja politiskās partijas iebilst (kā tās visticamāk darīs) pret to, ka auditoru un komerc klientu likmes par šiem pakalpojumiem ir pārāk augstas, tad tiesībsargājošai

iestādei jābūt gatavai ziņot par šīm iebildēm auditoriem un pakalpojumu iepircējiem komerc klientu vajadzībām.

Ja kādi no šiem partijas izvirzītajiem iebildumiem tiek atzīti par pamatotiem, tad ir jāveic korekcijas nefinansiālo pakalpojumu likmju tabulā.

4. Tiesībsargājošai iestādei būtu jā sagatavo rekomendējošs slēdziens, kurā: (a) norādītas nefinansiālo pakalpojumu vērtības noteikšanas metodes un (b) atsevišķiem pakalpojumiem tiesībsargājošai iestādei būtu jā sastāda rekomendējošs saraksts ar pakalpojumiem un to aptuveno vērtību. (Piemēram, ka autonoma mēnesī parasti maksā Ls X).

5. Ja politiskās partijas nepiekrīt šādam tiesībsargājošās iestādes slēdzienam, tās var to neņemt vērā. Tomēr, ja partijas deklarēto pakalpojumu izmaksu likmes būs ievērojami zemākas nekā to ieteikusi norādīt tiesībsargājošā iestāde, tad tā var uzsākt normatīvos aktos noteiktās darbības pret partiju. Jautājumu par vidējo tirgus vērtību šādos gadījumos izlemj tiesa.

6. Šādu rekomendējošo slēdzienu pieredze Savienotajās Valstīs un Kanādā liecina, ka politiskās partijas un kandidāti parasti tos ievēro un tiesvedība ir tikai galējais līdzeklis.

7. Tā kā Latvijā priekšvēlēšanu aģitācijas periods jau ir pusē, KNAB būtu jāizvērtē, vai augstāk minēto metodi būtu praktiski attiecināt uz pašreizējo priekšvēlēšanu kampaņu. Ja to darīt ir par vēlu, tad šī metode būtu pielietojama nākamajām priekšvēlēšanu kampaņām.

8. Lai būtu godīgi pret partijām, kuras ievēro normatīvos aktus, daudzi no kuriem ir tikai nesen pieņemti, tiesībsargājošai iestādei būtu jā sagatavo apmācības programma (a) vadošajiem partiju darbiniekiem un (b) reģionālo partiju organizāciju darbiniekiem. Šai apmācības programmai būtu jānodrošina, ka partiju funkcionāri ir informēti par atbilstošajiem normatīvajiem aktiem un viņiem tiek sniegti padomi, kā aizpildīt nepieciešamās atskaites. Šai apmācības programmai arī jāizglīto centrālo partijas biroju darbinieki par informācijas nodošanu partijas reģionālajām filiālēm. (c) Jā sagatavo rakstiskas vadlīnijas par jaunāko normatīvo aktu piemērošanu. (d) Apmācībā būtu jā piedalās arī pilsoniskās sabiedrības organizāciju pārstāvjiem un žurnālistiem.

(Jautājums par iepriekš minēto apmācības programmu neiekļaujas šī projekta uzdevuma ietvaros. Tomēr, šis jautājums tika pieminēts sarakstē ar KNAB 2006. gada februārī drīz pēc tam, kad bija sācies 270 dienu pirmsvēlēšanu periods, uz kuru attiecas pieļaujamo priekšvēlēšanu aģitācijas izdevumu ierobežojumi. Autoram nav informācijas par konkrētām KNAB veiktām izglītojošām darbībām sakarā ar priekšvēlēšanu aģitācijas izdevumu ierobežošanu. Iespējams, ka vairāki ieteiktie pasākumi jau ir tikuši ieviesti. Šie pasākumi ir minēti kā labākā citu valstu pieredze un netiek norādīts, ka tie netiek ņemti vērā).

IETEIKUMI: 1. KNAB būtu jāizvērtē iespēja pieņemt augstāk minētās metodes vidējās tirgus vērtības noteikšanai PAŠREIZĒJAI priekšvēlēšanu aģitācijai.

2. Ja ir par vēlu pielietot šīs metodes attiecībā uz PAŠREIZĒJO vēlēšanu aģitācijai, KNAB būtu jāizvērtē to pielietošana NĀKOŠAJĀM priekšvēlēšanu aģitācijām.

3. Rekomendējošo slēdzienu sagatavošanai būtu jāklūst par vienu no KNAB darbības metodēm. Ja vajadzīgs, pēc padziļinātas konsultācijas varētu vērsties attiecīgās tiesībsargājošās iestādēs Kanādā, Savienotajās Valstīs, un pašvaldības līmenī Ņujorkas pilsētas pašvaldībā.

4. KNAB būtu jānodrošina atbilstoša kapacitāte, lai varētu īstenot šajos ieteikumos rekomendētos izglītojošos pasākumus. Darbā ar izglītojošiem pasākumiem par

5. Šī pētījuma mērķis nav sniegt secinājumus par Dr. Valta Kalniņa apgalvojumu attiecībā uz KNAB izglītojošo darbību trūkumiem (Kalniņš 2006), Tomēr KNAB ir jānodrošina attiecīgā kapacitāte, lai īstenotu augstāk minētos izglītojošos pasākumus.

6. Ziņojuma autora un Dr. Walecki pētījums par politisko partiju finansēšanas likumu ieviešanu un kontroli (Pinto-Duschinsky and Walecki 2005) būtu pilnībā vai par daļām pārtulkojams latviešu valodā.

(D) Kā noteikt iepirkto raidlaiku tirgus vērtību?

Tā kā Latvijā liela daļa aģitācijas izdevumu ir veltīti reklāmas laika pirkšanai televīzijā, ir svarīgi nodrošināt, ka tiek iesniegtas ziņas par šo pirkumu izmaksu tirgus vērtību. Uz raidlaika pirkumiem arī attiecas visa augstāk minētā informācija par tirgus vērtības noteikšanu pārējiem komercpakalpojumiem. Bet šeit uzskaitīti īpaši apsvērumi:

1. Nebūtu godīgi no raidsabiedrību vadības vai īpašnieku puses piedāvāt atšķirīgu reklāmas laika izcenojumu dažādām partijām. Tāpat nebūtu godīgi liegt reklāmas laiku atsevišķām partijām tikai tāpēc, ka viss pieejamais reklāmas laiks jau ticis izpārdots.

Saprotams, ka raidsabiedrību vadība iebildīs, sakot, ka lielām partijām, iegādājoties raidlaiku lielā apjomā, pienākas īpašas atlaides, kuras parasti tiek sniegtas šādiem klientiem kā arī klientiem, kas agrāk izpērk raidlaiku.

Tomēr tiktu radīta vide diskriminācijai un pat korupcijai, ja raidsabiedrībām būtu atļauts piešķirt būtiski atšķirīgus raidlaiku izcenojumus dažādām politiskām partijām. Piemēram, raidsabiedrības vadībai būtu vilinoši piešķirt īpaši labvēlīgus izcenojumus partijai, kura visticamāk varētu veidot nākamo valdību, cerot vai saņemot apsoltījumu, ka raidsabiedrībai nākamās valdības laikā tiks īpašas privilēģijas. Aizraujošu pētījumu par politisko partiju finansēšanu Latīņamerikas daļās un raidlaiku lielo atlaizi nevēlamo modeli Urugvajā kā doktora disertāciju Oksfordas Universitātē iesniedzis Kostarikas zinātnieks, kurš pašreiz ir Kostarikas viceprezidents. (Skatīt Casas 2005).

Dažās valstīs, kurās atļautas maksas priekšvēlēšanu reklāmas, raidsabiedrībām pastāv divi juridiski ierobežojumi: pirmkārt, visiem kandidātiem (vai partijām) jāpiedāvā vienādi izcenojumi. Nedrīkst piešķirt diskriminējošas atlaides. Otrkārt, lielākā daļa reklāmas laika nevar būt tikai vienas partijas vai partiju grupas rīcībā. Ja partiju pieprasījums pēc maksas reklāmas laika pārsniedz piedāvāto laiku, tad jābūt godīgam veidam, kā šo laiku sadalīt starp partijām. Ja partijas nevar vienoties savā starpā par reklāmas laika sadalījumu, tad, piemēram, Kanādā darbojas neatkarīgs šķīrējtiesnesis, kuram šādos gadījumos ir tiesības lemt par maksas reklāmas laika sadalījumu starp partijām.

2. Raidlaika tirgus vērtība būtu nosakāma tādā pat veidā, kā tas rekomendēts iepriekšējā nodaļā.

3. Ir svarīgi pieminēt, ka saskaņā ar likumu, kas aizliedz juridisko personu ziedojumus partijām, raidsabiedrībām nav atļauts piešķirt raidlaiku par cenu, kas zemāka nekā tirgus cena. Šis jāmin sakarā ar lielajām atlaidēm, kas, kā ziņots, tika piedāvātas pašvaldību vēlēšanu laikā 2005. gadā.

IETEIKUMI: 1. KNAB būtu jāpaziņo raidsabiedrībām, politiskajām partijām un sabiedrībai par likumā noteiktām prasībām nepiedāvāt raidlaiku par cenu, kas zemāka nekā tirgus cena.

2. KNAB būtu jābrīdina, ka, piedāvājot raidlaiku par cenu, kas zemāka par tirgus cenu, raidsabiedrība var tikt saukta pie atbildības par slēptu ziedojumu piešķiršanu politiskajām partijām.

3. KNAB būtu jābrīdina partijas, ka gadījumā, ja tās pērk raidlaiku par zemāku cenu nekā tā tirgus vērtība, tām jāsniedz informācija par raidlaiku izmaksu vidējo tirgus vērtību un partijām jānodrošina, ka tādā veidā tās nepārsniedz priekšvēlēšanu aģitācijas izdevumu atļauto limitu.

4. KNAB būtu jāpieprasa, ka gan raidsabiedrības, gan partijas priekšvēlēšanu aģitācijas gaitā sniedz KNAB informāciju par raidlaiku pirkumiem un izmaksu likmēm.

5. KNAB būtu jānorāda, ka vislabākais veids kā nodrošināt, ka raidlaiks tiek pārdots par vidējo tirgus cenu, ir tas, ka visām partijām tiek piedāvātas vienādas likmes.

(E) Kā atšķirt ar priekšvēlēšanu aģitāciju saistītos izdevumus (kuri ir ierobežoti) no ārpus aģitācijas, ikdienas izdevumiem (kuri nav ierobežoti)?

Lielākajā daļā demokrātisko valstu politiskajām partijām ir pastāvīgas organizācijas, biroji un darbinieki. Nereti tām ir gan valsts nozīmes, gan reģionālie biroji. Papildus tam, nereti partiju apvienībām ir biroji parlamentā, un partijām Eiropas Savienības dalībvalstīs ir partiju apvienību biroji Eiropas Parlamentā. Bieži vien darbojas fondi, kas ir juridiski neatkarīgi no partijām, bet patiesībā cieši saistīti ar tām.

Šī partijas birokrātijas sistēma veic darbus vēlēšanu starplaikā un priekšvēlēšanu laikā. Praksē nav tieša nodalījuma starp dažām ikdienas partijas aktivitātēm un priekšvēlēšanu aģitācijas aktivitātēm. Lai gan priekšvēlēšanu raidījumu izmaksas neapšaubāmi ir aģitācijas izdevumi, citas izmaksas ir grūtāk klasificējamās. Piemēram, kā klasificēt izmaksas partijas darbinieku algošanai pirms priekšvēlēšanu perioda? Partija šos darbiniekus vienalga pieņemtu darbā un maksātu atalgojumu, pat ja tuvākajos mēnešos nesekotu vēlēšanas. Tomēr periodā pirms vēlēšanām partijas darbinieki tiektos vairāk laiku veltīt priekšvēlēšanu aktivitātēm.

Darbības, kuras visbiežāk ir grūtāk klasificēt vai nu kā "ikdienas" darbības vai kā tādas, kas saistītas ar "priekšvēlēšanu aģitāciju" ir šādas:

politiskie pētījumi,
politiskie izglītības pasākumi,
sabiedriskās domas aptaujas,
fotogrāfiju, plakātu un publikāciju sagatavošana,
raidījumu sagatavošanas izmaksas,
partijas biroja pastāvīgo telpu noma
citi ar biroja uzturēšanu saistītie uzdevumi (telefons, apkure, pasta izdevumi utt.),
pastāvīgo darbinieku algas.

Praksē nepastāv objektīvas un precīzas metodes, kā noteikt robežu starp ikdienas un priekšvēlēšanu aģitācijas izdevumiem, tādiem pasākumiem kā minēti iepriekš. Tāpēc nepieciešams pielietot līdzīgu metodi, ko izmanto nefinansiālo pakalpojumu tirgus vērtības noteikšanai (analizēts iepriekš C nodaļā).

IETEIKUMI: 1. Lai noteiktu, kuri izdevumi iekļaujami politisko partiju priekšvēlēšanu aģitācijas izdevumos, pielietojama līdzīga metode kā tā, kuru izmanto nefinansiālo pakalpojumu tirgus vērtības noteikšanai.

2. Kanādas Vēlēšanu komitejas veiktie pasākumi var tik minēti kā labākās pieredzes piemērs šajā jautājumā. Daži atbilstošākie Kanādas vēlēšanu komitejas vadītāja izdotie ieteikumi būtu tulkojami latviešu valodā, ja tas vēl nav izdarīts.

3. Nacionālo partiju vadītājiem ir svarīgi nodrošināt, ka partijas reģionālās organizācijas, to kandidāti un palīgi ir labi informēti par atskaišu veikšanas noteikumiem un to, kā atšķirt ikdienas un priekšvēlēšanu aģitācijas izdevumus.

4. Tiesībsargājošai iestādei pēc izvēles principa būtu jāveic auditi uz vietas, lai pārliecinātos par šo noteikumu ievērošanu. (Šis tika apskatīts plašāk Dr. Walecki sniegtajā seminārā. Ir skaidrs, ka KNAB faktiski veic šādus auditus).

(F) Problēma noteikt priekšvēlēšanu aģitācijas perioda sākumu

Latvijā ar likumu ir skaidri noteikts, kad sākas politisko partiju priekšvēlēšanu aģitācijas periods. Pašreiz tas ir 270 dienas pirms vēlēšanām. Tomēr, ir problemātiski noteikt, kad sākas aģitācijas periods partijas kandidātiem, kuri vēl nav formāli reģistrēti kā kandidāti.

Reģistrācija notiek tikai īsi pirms vēlēšanām. Līdz ar to potenciālie kandidāti var veikt kādai partijai labvēlīgus propagandas pasākumus savā vārdā vai ar kādas pilsoniskas sabiedrības (NVO) starpniecību. Šāda propaganda netiek pakļauta partijas priekšvēlēšanu aģitācijas izdevumu kontrolei. Teorētiski, problēmas risinājums būtu pienākums visām partijām izraudzīties un reģistrēs savus kandidātus pirms priekšvēlēšanu aģitācijas perioda sākuma, tas ir, vismaz 270 dienas pirms vēlēšanām. Bet šāds risinājums nebūtu saprātīgs. Cits risinājums ir noteikt īsāku priekšvēlēšanu periodu (pašreiz 270 dienas), uz kuru attiecas izdevumu ierobežojumi. Tomēr, autoraprāt, vēl ir pārāgri lemt par pirmsvēlēšanu perioda ilguma maiņu.

Ne visām problēmām ir risinājumi. Šis apgalvojums varētu tikt attiecināts uz jautājumu par propagandu, ko veic atsevišķas personas, kas nav reģistrējušās kā politisko partiju kandidāti. Līdzīga problēma tiks analizēta nodaļā par tā saucamo „trešo personu” izdevumiem.

(G) Kā kontrolēt un novērst valsts administratīvo resursu izmantošanu partijas atbalsta, priekšvēlēšanu aģitācijas nolūkos?

Lai gan šis jautājums neietilpst šī pētījuma uzdevuma ietvaros, tas ir svarīgs, lai pienācīgi funkcionētu politisko partiju priekšvēlēšanu aģitācijas izdevumu ierobežošana.

Dažās valstīs valsts administratīvo resursu izmantošana partijas vajadzībām ir bēdīgi slavena. Tiek ziņots, ka Francijā de Golla atbalstītāju partija gadiem izmantojusi sava pārsvara Parīzes pašvaldībā priekšrocības un algojusi darbiniekus no pašvaldības budžeta, lai gan liela daļa no darba laika viņiem bija saistīta ar partijas lietu kārtošanu.

Publisko resursu izmantošana partiju atbalstam var tikt uzskatīts par korupcijas veidu. Turklāt tā dod negodīgu priekšrocību tām politiskajām partijām, kuru biedri ir mēri pašvaldībās un citos administratīvās pārvaldes amatos. Bez tam, centrālās valdības un vietējo pašvaldību administratīvo resursu izmantošana padara ierobežojumus priekšvēlēšanu aģitācijas izdevumiem par bezjēdzīgiem.

Latvijā ir veikti nelieli pētījumi attiecībā uz administratīvo resursu izmantošanu vēlēšanu nolūkos. (TIKS PAPILDINĀTS). Autoraprāt, turpmāki pētījumi ir nepieciešami, lai noskaidrotu šīs problēmas apmēru Latvijā. Šādam pētījumam būtu jāaptver analīze par Saeimas deputātu nodarbināto darbinieku darba pienākumiem un noteikumiem, kas regulē šos pienākumus.

Ir nepieciešams veikt divas darbības pēc tam, kad tiek izvērtēts, aptuveni kādā apmērā administratīvie resursi tiek izmantoti partiju priekšvēlēšanu aģitācijas nolūkos. Pirmkārt, ja vien tas jau nav veikts, nepieciešams pārskatīt spēkā esošos normatīvos aktus, kas regulē uzvedības normas no valsts budžeta līdzekļiem algotiem darbiniekiem valsts iestādēs, pašvaldībās, valsts uzņēmumu valdēs un Saeimā. Šiem normatīvajiem aktiem būtu jāaizliedz minētajiem darbiniekiem izmantot darba laiku un biroja tehniku partijas politiskajām aktivitātēm vai mērķiem. Autors ir veicis attiecīgu Apvienotās Karalistes normatīvo aktu pārskatu Lielbritānijas Vēstniecībā Varšavā un Apvienoto Nāciju Organizācijas Attīstības programmā (UNDP) Viļņā. Noteikumi jāgroza, ja šādas analīzes rezultātā atklājas, ka ierēdņiem ir pieļaujams uzmantot valsts resursus un savu darba laiku partiju politiskajām aktivitātēm.

Otrkārt, ja atklājas, ka valsts ierēdņu uzvedības kodekss efektīvi aizliedz viņiem izmantot savu amatu partijas labā, tad šo noteikumu ievērošana ir aktīvi jākontrolē.

Ja Latvija ņem vērā citu valstu pieredzi problēmu risināšanā, tad administratīvo resursu izmantošanas kontrole, lai novērstu šo resursu izmantošanu partiju atbalsta un aģitācijas nolūkos, būtu uzskatāma par nopietnu jautājumu.

IETEIKUMI: 1. Lai kontrolētu administratīvo resursu izmantošanu partijas aģitācijas nolūkos, būtu jāīsteno trīsdaļīga programma. Tā sastāv no (A) izpēti, (B) pašreiz spēkā esošo uzvedības normu izvērtēšanas un grozījumu veikšanas, ja tās izrādās nepilnīgas un (C) uzvedības kodeksu ievērošanas kontroles.

2. KNAB būtu jānodrošina, ka valsts pārvaldes ierēdņi pilnībā saprot uzvedības kodeksus attiecībā uz darba laiku, valsts un pašvaldību autotransporta un biroja iekārtu izmantošanas aizliegumu priekšvēlēšanu aģitācijas nolūkos.

3. Valdības ministri nedrīkst lietot dienesta autotransportu dodoties uz partijas sanāksmēm un nedrīkst uzdot darba laikā valsts ierēdņiem gatavoties un apmeklēt sanāksmes; vienīgais izņēmums no šī likuma ir tad, ja ministram nepieciešama aizsardzība drošības apsvērumu dēļ.

(H) Kā kontrolēt „trešo pušu” (t.i. ar partiju nesaistītu organizāciju, piemēram, interešu grupu) ar aģitāciju saistītās izmaksas

Pastāvot politisko partiju finansējuma kontrolei, politiskām partijām dabiski rodas vajadzība veidot politisko partiju "ārzonu" organizācijas - vienības, kas juridiski ir patstāvīgas, bet praktiski cieši saistītas ar politisko partiju, un partija uz to paļaujas kā uz savu interešu īstenošanu.

Līdz ar to, lai efektīvi īstenotu politisko partiju finansēšanas kontroli, tad tāda būtu attiecināma uz "trešajām pusēm" - šiem it kā neatkarīgajiem orgāniem, kas ieņem partijas nostāju un piedalās priekšvēlēšanu aģitācijā.

Šeit rodas problēma, jo kontrolējamo aktivitāšu loks kļūst arvien plašāks un plašāks, līdz pārmērīgi tiek ierobežota izteikšanās brīvība un kļūst praktiski neiespējami īstenot visus kontrolmehānismus.

Problēma ir ne tikai tajā, ko saprast ar jēdzienu „trešā puse” (t.i. interešu grupa, partijas nodibinājums, partijas ideju ģeneratoru apvienība), problēma ir arī definēt, kas būtu saprotams ar tādu partejiskuma paušanu, uz ko attiektos tie paši regulējumi kā priekšvēlēšanu aģitācijas izdevumiem.

Šie jautājumi daudzos gadījumos nonākuši konstitucionālo tiesu tiesvedībās. Daži no šiem lēmumiem ir sarežģīti un lēmumi ir atšķirīgi, atkarībā no tiesas, kur tie pieņemti.

Vispārējās tendences ir šādas:

1. Ne Savienotajās Valstīs, ne Eiropas Padomes dalībvalstīs nedrīkst aizliegt "trešo pušu" priekšvēlēšanu aģitācijas izdevumus, lai novērstu pretendējošo partiju un/vai kandidātu izvairīšanos no aģitācijas izdevumu ierobežojumiem.

2. Savienoto Valstu Augstākā Tiesa atļauj īpaši plašas robežas „trešo pušu” iesaistīšanai vēlēšanu aģitācijā. Pretēji tam, Kanādas tiesas ir atļāvušas tikai ierobežota apmēra „trešo pušu” aģitācijas izdevumus; tas atļauts vienīgi tik daudz, lai nodrošinātu taisnīgumu starp konkurējošām politiskajām partijām un kandidātiem, kuru aģitācijas izdevumi sasniedz to limitu.

3. Parasti „trešo pušu” izdevumu kontrole tiek piemērota divos gadījumos: pirmkārt, kad "trešā puse" finansē priekšvēlēšanu aģitācijas pasākumu izdevumus un, otrkārt, kad izdevumi šīm aktivitātēm pārsniedz likumā atļauto apjomu.

Piemēram, Apvienotajā Karalistē „trešajām pusēm” ir pienākums saskaņā ar 2000. gada Politisko partiju, vēlēšanu un referendumu likumu (Political Parties, Elections and Referendums Act 2000 (PPERA)) reģistrēties Vēlēšanu komisijā tajos gadījumos, ja tās iecerējušas tērēt vismaz 10 000 GBP Anglijā vai 5 000 GBP Skotijā, Velsā vai Ziemeļīrijā aģitācijai par vai pret kādu partiju vai kandidātu grupu. (Skatīt <http://www.electoralcommission.gov.uk/regulatory-issues/thirdparty.cfm>). Pēc reģistrēšanās šādas „trešās puses” ir pakļautas izdevumu ierobežojumam, un tās var saņemt finansējumu tikai no normatīvajos aktos atļautajām ziedotāju kategorijām.

Apvienotās Karalistes normatīvie akti attiecība uz „trešajām pusēm”, kas tika ieviesti 2000. gadā paralēli partiju aģitāciju izdevumu ierobežojumiem, izrādījušies juceklīgi. Pamatā nav skaidrs, ko nozīmē “ar priekšvēlēšanu aģitāciju saistītie” šo normatīvo aktu izpratnē. Šis jautājums vēl nav nonācis līdz tiesvedībai un Apvienotās Karalistes Vēlēšanu komisija ir bijusi īpaši pasīva kontaktēties ar grupām, kas ir iesaistījušās partiju politiskās aktivitātēs, aicinot tās reģistrēties kā “trešām pusēm” un pakļauties atskaitēm un ierobežojumiem, ko paredz šāda reģistrācija.

Vēl jo vairāk, grūti ir īstenot organizācijām noteikto prasību reģistrēties kā “trešajām pusēm” tad, kad tās plānojušas tērēt lielāku naudas summu, nekā pieļaujama ierobežojums, jo šāda iecere iepriekš nav acīmredzama.

Pastāv arī citas problēmas, kuras nav nepieciešamas detalizēti minēt šajā ziņojumā.

2000. gadā Apvienotajā Karalistē ieviestie partiju aģitācijas izdevumu ierobežojumi liekas kopumā vājinājušas politiskās partijas un veicinājušas ārzonu salu partiju rašanos, kuras ir izvairījušās no normatīvo aktu piemērošanas un pārbaudes.

4. Būtībā ir grūti, ja ne neiespējami, kontrolēt “trešo pušu” aģitācijas izdevumus, jo, pat ja uz tām attiecina bargus priekšvēlēšanu aģitācijas izdevumu ierobežojumus, nav iespējams kontrolēt jaunu „trešo pušu” veidošanu, kur katra propagandē līdzīgu politiku un katra atbalsta tās pašas politiskās partijas.

No tā var secināt, ka aģitācijas izdevumu ierobežojumi var rosināt uz tēriņiem simpatizējošās partijai nepiederošās organizācijas. Šo simpatizējošo nepartejisko organizāciju („trešo pušu”) priekšvēlēšanu aģitācijas izdevumus ir grūti juridiski konstatēt, kā arī grūti kontrolēt uz tām attiecināmu noteikumu ievērošanu.

Neskatoties uz šīm problēmām, izdevumu ierobežošanas atbalstītāji iebildīs, ka neregulēti un aizvien pieaugoši partiju priekšvēlēšanu aģitācijas izdevumi ir lielāks ļaunums, un problēmas, kas saistītas ar “trešo pušu” priekšvēlēšanu aģitācijas izdevumu kontroli, lai gan ir neatrisināmas, tomēr pieļaujama blakusparādība.

Latvijas situācijā šie argumenti ir vairāk teorētiski, jo politisko partiju izdevumu ierobežojums pašlaik ir spēkā.

IETEIKUMI: 1. Šo vēlēšanu laikā Latvijā būtu jānovēro partijai nepiederošo organizāciju aģitācijas pasākumi un izdevumi.

2. Kā viens no piemēriem, kam varētu sekot arī Latvija, ir Kanādas likumdošana un pieredze attiecībā uz “trešo pušu” priekšvēlēšanu aģitācijas izdevumu kontroli; to arī varētu pētīt dziļāk. (Skatīt 2. pielikumu).

(I) Kā kontrolēt „slēpto reklāmu”?

Latvijā bieži tiek lietots jēdziens „slēptā reklāma”, bet autors nav saskāries ar šī jēdziena lietošanu citās valstīs. Tāpēc būtu jānoskaidro, kas ar to tiek saprasts. Liekas, ka tas attiecas uz vienu no šīm situācijām:

- publikācijā presē, kas aizstāv partijas vai vadošas politiskas personības viedokli,
- publikācija presē, kas šķietami tuvi atspoguļo politiķu vai politiskas partijas viedokli,

- publikācija presē, kas it kā pauž žurnālista viedokli, bet, ir aizdomas, ka tas rakstīts, saņemot slēptu maksu no politiķa vai partijas, vai arī maksāts partijas vai politiķa vārdā.

Visiem šiem iespējamiem jēdziena „slēptā reklāma” veidiem ir ļoti atšķirīgas sekas.

Pirmajā un otrajā gadījumā nepastāv nekādas pretrunas ar izteikšanās brīvību demokrātiskā valstī. Turīgiem ļaudīm ir tiesības investēt viņu līdzekļus laikrakstos un ir tiesības (plašu robežu ietvaros) izplatīt šajā presē tādus politiskus viedokļus, kādus tie vēlas. Vēl vairāk, demokrātiskā valstī ir pieņemts iegūt informāciju un laikrakstus no ārvalstīm.

Jautājums par politisko reklāmu rodas tad, kad partijas vai ziedotāji maksā par konkrēta avīžu laukuma nodrošināšanu.

Jāvāc pierādījumi, ja rodas aizdomas, ka partijas un ziedotāji par to maksā žurnālistiem. Nepietiek ar to vien, ka publikācija pauž partijas viedokli.

Cik autoram zināms, pētījumi attiecībā uz "slēpto reklāmu" ir vērsti uz publikāciju analīzi konkrētos laikrakstos, bet nav veikts nekas no tā, lai mēģinātu pierādīt, ka žurnālisti saņēmuši slēptus maksājumus.

Tādējādi, pirmais solis, lai veiktu „slēptās reklāmas” kontroli (kas izpaužas kā slēptie maksājumi žurnālistiem), ir konstatēt šādu slēptu maksājumu eksistenci.

Cits jautājums saistās ar laikrakstu īpašumtiesībām. Tas, ka sabiedrībai būtu jāzina lielāko laikrakstu īpašnieki, ir saprātīga prasība. Ir vērts diskutēt par tādu normatīvo aktu pieņemšanu, kas pieprasītu šādu atklātību.

6. KNAB POLITISKO ORGANIZĀCIJU FINANSĒŠANAS KONTROLES NODAĻAS DARBA PRIORITĀTES

Šī tēma ir apskatīta atsevišķā Dr. Walecki ziņojumā. Šī ziņojuma autors piekrīt Dr. Walecki paustajam viedoklim un šeit minēs tikai divas lietas, viena no kurām ir vispārēja un otra specifiska.

1. Vispārējā piezīme ir, ka katrai institūcijai, kuras uzdevumos ir politisko partiju finansēšanas likumu izpildes kontrole, ir vilinoši par galveno uzskatīt neatliekamos, laikietilpīgos ikdienas administrēšanas darbus. Ir tipiski, ka kontroles nodaļas darbinieku lielākā darba dienas daļa tiek veltīta, tramdot mazās politiskās partijas, kuras noteiktajā datumā nav iesniegušas likumā noteiktos finanšu pārskatus.

Lai gan šādi ikdienas pienākumi ir nepieciešami, kontroles orgāniem būtu jāorganizē darba pienākumi tā, lai pietiekoši daudz laika paliktu stratēģiski svarīgiem pienākumiem.

Ja kļūst zināms, ka atsevišķas politiskās partijas savai aģitācijas reklāmai ieguvušas pārlietu lielas atlaides, tad šajā gadījumā kontroles orgānam stratēģiski svarīgi ir rīkoties atbilstoši 5. nodaļas (D) punktā minētajam plānam.

Dažādi vadības paņēmieni var palīdzēt Politisko organizāciju finansēšanas kontroles nodaļai neieslīgt ikdienas administratīvajos darbos. Piemēram, periodos, kad ikdienas administratīvo darbu ir visvairāk (pirms un pēc vēlēšanām), ir iespējams uz noteiktu laiku pieņemt darbā līgumdarbiniekus. Tie var būt nozīmēti darbā no citām KNAB nodaļām vai speciāli pieņemti darbā uz noteiktu laiku.

Cits veids, kā nodrošināt aktīvu kontroli ir izveidot Politisko organizāciju finansēšanas kontroles nodaļas apakšnodaļu, kas būtu tieši atbildīga par audītiem uz vietas un stratēģiskiem kontroles jautājumiem.

IETEIKUMI: Būtu jāpārdomā iespēja izveidot Politisko organizāciju finansēšanas nodaļas apakšnodaļu, kas būtu tieši atbildīga par revīzijām uz vietas un stratēģiskiem kontroles jautājumiem.

2. Specifiskā lieta ir pastiprināt un papildināt Dr. Walecki rekomendāciju par pašreiz spēkā esošo aizliegumu politiskām partijām saņemt ziedojumus no bijušajiem VDK biedriem. Ja šis normatīvais akts tiktu apstrīdēts Eiropas Cilvēktiesību tiesā, tad tas iespējams tiktu atzīts par neatbilstošu. VDK biedru saraksti ir nepilnīgi un nereti neprecīzi. Ievērojams laiks jau pagājis kopš Latvijas neatkarības atgūšanas un pret VDK vērstie normatīvie akti jau varētu būt novecojuši. Neskatoties uz šiem taisīguma un cilvēktiesību jautājumiem, šīs normas administrēšana patērē neadekvātu administratīvo piepūli, un atklātie bijušo VDK biedru ziedojumi parasti ir nelieli un relatīvi nebūtiski. Iepriekšējos gados ir bijuši 105 ziedojumu kopsummā par Ls 16 000. Kopumā ņemot šīs normas administrēšanai Politisko organizāciju finansēšanas kontroles nodaļā tiek patērēts darbs, kas pielīdzināms vienam pilnas slodzes darbiniekam.

IETEIKUMS: Kamēr ir spēkā pašreizējais likums, Politisko organizāciju finansēšanas kontroles nodaļai būtu jāpārbauda to iespējamo bijušo VDK biedru ziedojumi, kas (1) ir vismaz Ls 500, (2) attiecībā uz ziedojumiem zem Ls 500, nodaļai būtu paraugam jāizmeklē tikai neliela daļa ziedojumu (iespējams 10% no lietām).

7. NOSLĒDZOŠIE KOMENTĀRI

(A) Pētījuma prioritātes

[Tiks papildināts]

(B) Pārdomas par dažiem ar politiku saistītiem problēmjautājumiem Latvijā

[Tiks papildināts]

1. PIELIKUMS

"Valsts sagrābšanas" un korupcijas rādītāji Latvijā

1. Ekonomistu apvienība

Valsts risku novērtējums un prognozes [Country Risk Service and Country Forecasts]

Valstīm piešķir vērtējumu no 0 līdz 4, kur 0 ir vislabākais un 4 vissliktākais vērtējums attiecībā uz korupcijas esamību

Latvijas vērtējums:

1998.g. - 4

1999.g. - 4

2000.g. - 4

2001.g. - 4

2002.g. - 3

2003.g. - 3

2004.g. - 3

2005.g. - 2

Avotu: Elektroniskā pasta sarakste ar Aidan Manktelow, Philip Whyte un Johann Graf Lambsdorff.

Piezīmes: katras valsts vērtējums ir balstīts uz Ekonomistu apvienības galvenā biroja speciālista un vietējā konsultanta novērtējumu. Šī projekta pārraudzītājs ir atbildīgs par to, lai pēc iespējas visu valstu standarti būtu vienādi.

Komentārs: Latvijas novērtējums ir radikāli uzlabojies.

2. Freedom House

Valstis pārejas periodā [Nations in Transit]

Valstu korupcijas līmenis tiek vērtēts septiņu punktu skalā, kur 1 ir labākais un 7 vissliktākais rādītājs. Latvijas vērtējums:

1999-2000.g.	3.5
2001.g.	3.5
2002.g.	3.75
2003.g.	3.5
2004.g.	3.5
2005.g.	3.5

Avots: Goehring un Schnetzer (2005).

Piezīme: vērtējumu nosaka ekspertu komanda.

Komentāri: Freedom House vērtējums būtiski atšķiras no Ekonomistu Apvienības vērtējuma tādā ziņā, ka Freedom House sākotnējais vērtējums bija ievērojami labāks nekā Ekonomistu Apvienības. Papildus tam, Freedom House sniegtais vērtējums saglabājies nemainīgs, kamēr Ekonomistu Apvienība vērtējums norāda uz ievērojamiem uzlabojumiem.

3. Eiropas Rekonstrukcijas un Attīstības Banka (ERAB) [European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) and World Bank]

Pētījumi par uzņēmējdarbības vidi un uzņēmējdarbību rādītāji, turpmāk BEEPS [Business Environment and Enterprise Performance Surveys (BEEPS)]

Trīs ERAB un Pasaules Bankas pētījumi analizējuši valsts sagrābšanu kā daļu no uzņēmējdarbības vides Latvijā un vairākās citās Centrālās un Austrumeiropas valstīs un bijušajā Padomju Savienībā. Šie pētījumi ir tā saucamie BEEPS 1 (1999), BEEPS 2 (2002) un BEEPS 3 (2005).

Pamatsecinājumi bija atzinums par nopietnu augsta līmeņa korupciju (valsts sagrābšanu) 1999. gadā un mazāka mēroga valsts sagrābšana 2002. un 2005. gados.

BEEPS 1: 1999

BEEPS 2: 2002

BEEPS 3: 2005

[TIKS PAPILDINĀTS AR STATISTIKU]

Avoti: Pasaules Banka 1999, Pasaules Banka 2002, Pasaules Banka 2006a un Pasaules Banka 2006b.

4. Pasaules ekonomikas forums [World Economic Forum]

Korupcijas indekss pasaules konkurences ziņojumā, [Corruption Subindex of the Global Competitiveness Report]

Punkti	<u>Latvijas vieta</u>
2001.g. 4.73	39. (no 75 pētījumā ietvertām valstīm)
2002.g. 4.59	53. (no 80 pētījumā ietvertām valstīm)
2003.g. 4.85	49. (no 102 pētījumā ietvertām valstīm)
2004.g. 5.11	48. (no 104 pētījumā ietvertām valstīm)
2005.g. 5	53. (no 117 pētījumā ietvertām valstīm)

Avoti: e-pasta sarakste: Irene Mia un Thierry Pfeiffer, Global Competitiveness Network, Pasaules ekonomikas forums [World Economic Forum]

Piezīmes: (1) jo vairāk punktu, jo mazāk kukuļošanas gadījumi minēti, aptaujājot uzņēmējus.

2002. gadā punkti svārstījās no 6.5 (Somijai) un 2.13 (Bangladešai). (2) Latvijā intervēto uzņēmumu vadītāju skaits bija: 2001 - 29, 2002 - 65, 2003 - 184, 2004 - 194, 2005 - 170.

Komentāri: punktu skaits 2005. gadā ir mazliet augstāks nekā 2001. gadā, tomēr atšķirība nav liela. Mērījumi balstās uz atbildēm, kas uzdotas šauram jautājumu lokam, līdz ar to mērījuma nozīmīgums ir ierobežots. Šie jautājumi ir šādi: 1. Cik ierasti ir dot kukuli sakarā ar importa vai eksporta atļaujām?

2. Cik ierasti ir dod kukuli sabiedrisko pakalpojumu sfērā?
3. Cik ierasti ir dot kukuli saistībā ar ikgadējiem nodokļu maksājumiem?
(www.weforum.org/pdf/Gcr/Composition_of_Growth_Competitiveness_Index)

5. Transparency International

Korupcijas uztveres indekss

Latvijas vieta

- 1998.g. 71. vienāds (no 85 valstīm, kas iekļautas pētījumā)
- 1999.g. 58. vienāds (no 99 valstīm, kas iekļautas pētījumā)
- 2000.g. 57. vienāds (no 90 valstīm, kas iekļautas pētījumā)
- 2001.g. 59. vienāds (no 91 valsts, kas iekļautas pētījumā)
- 2002.g. 52. vienāds (no 102 valstīm, kas iekļautas pētījumā)
- 2003.g. 57. vienāds (no 133 valstīm, kas iekļautas pētījumā)
- 2004.g. 57. vienāds (no 145 valstīm, kas iekļautas pētījumā)
- 2005.g. 51. vienāds (no 158 valstīm, kas iekļautas pētījumā)

Avots: <http://www.icgg.org>

Piezīme: „vienāds” nozīmē, ka vismaz vēl vienai valstij ir tāds pats vērtējums.

Piezīmes: (a) indeksā netiek apstrādāti tieši pierādījumi, bet gan tiek apstrādāti citu avotu ievāktie pierādījumi. (b) Transparency International atklāj, kas ir šie avoti, bet atsakās izpaust šo avotu statistiku. (c) Avoti gadu no gada atšķiras. (d) Katrai valstij ir atšķirīgi avoti. (e) Saskaņā ar Transparency International politiku, tā trīs reizes lielāku nozīmi piešķir Pasaules ekonomikas foruma korupcijas apakšindeksam nekā citu avotu vērtējumam. (f) Vērtējumā iekļautās valstis gadu no gada atšķiras. (g) daži avoti valstis sarindo pēc vispārējās korupcijas definīcijas, bet citi avoti (tādi kā pasaules Ekonomikas Forums) vērtē šaurus korupcijas aspektus. (g) šo un citu tehnisku iemeslu dēļ valsts ierindošanās augstākā vietā ne vienmēr nozīmē korupcijas uztveres indeksa samazināšanos šajā valstī; līdzīgi kā valsts ierindošanās zemākā vietā ne vienmēr nozīmē korupcijas uztveres pasliktināšanos.

Kopumā trīspadsmit dažādi avoti tikuši izmantoti, nosakot korupcijas uztveres indeksu Latvijā. Tikai viens no tiem (Economist Intelligence Unit, Country Risk Service un Country Forecasts) lietots katru gadu. Korupcijas uztveres indeksa vērtējums Latvijai ir ievērojams ar biežo avotu maiņu. Latvijas korupcijas uztveres indeksa novērtējumam bijuši šādi avoti:

1998.g.:

1. Ekonomistu apvienība [Economist Intelligence Unit] (Country Risk Service un Country Forecasts),
2. Gallup International (50.-tais jubilejas pētījums),
3. Apvienoto Nāciju Attīstības programma. Pasaules Attīstības Ziņojums (Aptauja privātajā sektorā).

1999.g.:

1. Ekonomistu apvienība [Economist Intelligence Unit] (Country Risk Service and Country Forecasts),
2. *Freedom House*. Valstis pārejas periodā
3. Politiskā riska noteikšanas dienests [*Political Risk Services*] (Starptautiskā valstu riska novērtējuma rokasgrāmata)
4. *Gallup International*,
5. Starptautiskais noziegumu upuru pētījums [*The International Crime Victim Survey*],
6. *The Wall Street Journal*, Centrāleiropas Ekonomikas apskats [*Central European Economic Review*],
7. Pasaules Banka un Bāzeles Universitāte.

2000.g.:

1. Ekonomistu apvienība [Economist Intelligence Unit] (Country Risk Service and Country Forecasts),

2. *Freedom House. Valstis pārejas periodā*
3. Politiskā riska novērtēšanas dienests, [Political Risk Services], Austrumu Sirakūzas

2001.g.:

1. Ekonomistu apvienība (Country Risk Service and Country Forecasts),
2. *Freedom House. Valstis pārejas periodā*
3. Pasaules ekonomikas forums: Biznesa konkurētspējas ziņojums, 2001

2002.g.:

1. Ekonomistu apvienība (Country Risk Service and Country Forecasts),
2. *Freedom House. Valstis pārejas periodā*
3. Pasaules ekonomikas forums: biznesa konkurētspējas ziņojums, 2001
4. Pasaules ekonomikas forums: biznesa konkurētspējas ziņojums, 2002

2003.g.:

1. Ekonomistu apvienība (Country Risk Service and Country Forecasts),
2. *Freedom House. Valstis pārejas periodā*
3. Pasaules ekonomikas forums: biznesa konkurētspējas ziņojums, 2001
4. Pasaules ekonomikas forums: biznesa konkurētspējas ziņojums, 2002
5. Pasaules ekonomikas forums: biznesa konkurētspējas ziņojums, 2003
6. Pasaules tirgus izpētes centrs [*World Market Research Centre*]
7. BEEPS Pētījumi par uzņēmējdarbības vidi un uzņēmējdarbības rādītāji, [Business Environment and Enterprise Performance Strategy], 2002

2004.g.:

1. Ekonomistu apvienība (Country Risk Service and Country Forecasts),
2. *Freedom House. Valstis pārejas periodā*
3. Pasaules ekonomikas forums: biznesa konkurētspējas ziņojums, 2002
4. Pasaules ekonomikas forums: biznesa konkurētspējas ziņojums, 2003
5. Pasaules ekonomikas forums: biznesa konkurētspējas ziņojums, 2004
6. Pasaules tirgus izpētes centrs
7. Starptautiskā tirgotāju grupa [Merchant International Group]

2005.g.:

1. Ekonomistu apvienība (Country Risk Service and Country Forecasts),
2. *Freedom House. Valstis pārejas periodā*
3. Pasaules ekonomikas forums: biznesa konkurētspējas ziņojums, 2003
4. Pasaules ekonomikas forums: biznesa konkurētspējas ziņojums, 2004
5. Pasaules ekonomikas forums: biznesa konkurētspējas ziņojums, 2005
6. Pasaules tirgus izpētes centrs

Avoti: attiecībā uz 1998. un 1999. gadu e-pasts no Johann Graf Lambsdorff; par 2000.-2005.g., Korupcijas izpētes interneta centrs, <http://www.icgg.org>.

2. PIELIKUMS

Kopš 2004. gada Kanādā spēkā esošie normatīvie akti par „trešo pušu” priekšvēlēšanu aģitācijas izdevumiem

Kanādas Vēlēšanu likums [gads] saturēja noteikumus attiecībā uz „trešo pušu” priekšvēlēšanu aģitācijas izdevumu ierobežošanu. Šie ierobežojumi tika pārsūdzēti Kanādas Konstitucionālajā tiesā, pamatojoties uz to, ka tie ierobežoja iztiekšanās brīvību. Lietā Harpers pret Kanādu (Ģenerālvokāts), Albertas Apelācijas tiesa „trešo pušu” izdevumu ierobežošanas normu Kanādas Vēlēšanu likumā atzina par spēkā neesošu. Tomēr Konstitucionālā tiesa atcēla Albertas tiesas lēmumu un atjaunoja Kanādas Vēlēšanu likumā šo normu.

2004. gada 18. maijā Kanādas Vēlēšanu komitejas priekšsēdētājs, Jean-Pierre Kingsley, paziņoja, ka noteikumi attiecībā uz "trešajām pusēm" *Kanādas Vēlēšanu likumā* ir reizi pa visām reizēm atkal spēkā visā Kanādā". Saskaņā ar Vēlēšanu komitejas priekšsēdētāja

izteikumiem, trešā puse ir persona vai grupa, bet nav kandidāts, reģistrēta politiska partija vai politiskas partijas reģionālā organizācija. Uz „trešajām pusēm” attiecas šādi pienākumi:

- jebkurai „trešajai pusei” nekavējoties jāreģistrējas Kanādas Vēlēšanu komitejā pēc tam, kad tā izdevusi rīkojumu par ne mazāk kā \$ 500 [aptuveni Ls 200] izdošanu priekšvēlēšanu aģitācijai,
- visām „trešajām pusēm” savās vēlēšanu reklāmās jānorāda informācija par sevi un jāpiemin, ka reklāma ir trešās puses pasūtījums. [352.p.],
- trešajām pusēm jānolīgst finanšu speciālists, kura uzdevums ir pieņemt ziedojumus priekšvēlēšanu reklāmas mērķiem un dot atļauju visiem priekšvēlēšanu reklāmas izdevumiem trešās puses vārdā.[354., 357.p.],
- trešām pusēm, kas vēlēšanu reklāmai tērē \$ 5000 vai vairāk, jānolīgst revidents.[355., 360.p.],
- trešām pusēm ir aizliegts izmantot anonīmus vai ārvalstu fondus savai priekšvēlēšanu reklāmai. [357., 358.p.],
- trešām pusēm ir jāsniedz detalizēta atskaite par to priekšvēlēšanu reklāmas izdevumiem četru mēnešu laikā pēc vēlēšanu dienas [359.p.],
- trešās puses nedrīkst pārsniegt priekšvēlēšanu reklāmas izdevumus kopumā par summu \$ 168, 900 [šis limits katru gadu tiek indeksēts, pamatojoties uz inflācijas ietekmi] vispārējo vēlēšanu aģitācijas laikā, un kopumā ne vairāk \$ 3 378 [šis limits katru gadu tiek indeksēts, pamatojoties uz inflācijas ietekmi] no iepriekšminētās summas var tikt izdoti vien vai vairāku attiecīgā vēlēšanu apgabala kandidātu atbalstīšanai vai kritizēšanai [350.p.],
- trešās puses nedrīkst apiet vai mēģināt apiet izdevumu ierobežojumus [351.p.],
- trešām pusēm jāziņo par ziedotājiem, kas finansējuši trešās puses priekšvēlēšanu reklāmu laika periodā sešus mēnešus pirms vēlēšanām,
- trešo pušu, politisko partiju un kandidātu reklamēšanās vēlēšanu dienā ir aizliegta [323.p.].

<http://www.elections.ca/content.asp?section=med&document=may1804&dir=pre&lang=e&textonly=false>

Jāpiemin, ka šie noteikumi ir mēģinājums kontrolēt „trešo pušu” priekšvēlēšanu aģitācijas izdevumus vienīgi attiecībā uz "reklāmu". Citi ar priekšvēlēšanu aģitāciju saistītie izdevumi netiek kontrolēti.

Kā minēts 5(H) nodaļā, viens no veidiem, kā „trešām pusēm” apiet priekšvēlēšanu aģitācijas izdevumu limitu, ir veidot neskaitāmas "trešo pušu" organizācijas, kur katra tērē līdzekļus vienu politisko mērķu sasniegšanai. Kanādas normatīvie akti mēģina cīnīties ar šo iespējamo izvairīšanos, piemērojot vispārēju aizliegumu "trešajām pusēm" veidot shēmas, kur tiek izveidotas it kā neatkarīgas organizācijas, kuras patiesībā sadarbojas nolūkā sadalīt savā starpā reklāmai paredzēto budžetu, kas pārsniedz likumiski atļauto limitu. („Trešās puses nedrīkst apiet vai mēģināt apiet izdevumu ierobežojumus” [351.p.]. Lai šo noteikumu piemērotu dzīvē, atbildīgajai institūcijai Kanādā būtu jāpierāda, ka eksistējusi šāda konspirācija. Atbildīgajām iestādēm būtu jāpārlicina tiesas, ka atsevišķas organizācijas, kas iesaistījušās priekšvēlēšanu aģitācijā, patiesībā ir vienota organizācija. Ar rūpību un plānošanu „trešās puses” visticamāk rīkotos tā, lai būtu grūti pierādīt, ka sadalīšanās atsevišķās daļās ir notikusi ar nolūku izvairīties no Kanādas Vēlēšanu likuma piemērošanas.

AVOTI

INTERVIJAS UN PERSONĪGA SAZIŅA

James Anderson, Senior Economist, The World Bank, 6, 7 and 9 February and 15 [CHECK] March 2006

Linda Austere, Centre for Public Policy: Providus, 14 February 2006

Toms Baumanis, Deputy Head Operations Officer, Latvia Country Office, the World Bank, 15 February 2006

Anita Brauna, Producer, Panorama, News Department, Latvijas Televizija (LTV), 15 February 2006

Lolita Cigare, Centre for Public Policy: Providus, 14 February and 26 May, 2006

Judith Gardiner, Deputy Head of Mission, British Embassy, Riga, 14 February and 25 May 2006

Janis Ikstens, Associate Professor, Faculty of Social Sciences, University of Latvia, 14 February 2006

Inga Jaungskunga, Head, Division of Control of Financing of Political Parties, 22 and 24 May 2006.

Anita Kalnina, Saeima Deputy, New Era Party and Chair of Committee on Supervising the Prevention and Combating of Corruption, Contraband and Organised Crime, 17 February 2006

Valts Kalnins, Deputy Director, Centre for Public Policy: Providus, 24 May 2006

Raita Karnite, Director, Institute of Economics, Academy of Sciences, 16 February 2006

Iveta Kazoka, Centre for Public Policy: Providus, 13 February 2006

Peter Kelly, Director PBN, 1 February 2006

Mandy Kirby, Analyst for Central Europe, Global Insight, 9 February 2006

Diana Kurpniece, Head of Public Relations and International Co-operation Division, KNAB, 13, 14, 16 and 17 February and 23 and 24 May 2006

Johann Graf Lambsdorff, Professor of Economic Theory, University of Passau, Germany, 4, 5, 23 January, 6, 7 and 9 February 2006.

Aleksejs Loskutovs, Director, KNAB, 16 February 2006

Aidan Manktelow, Analyst on Latvia and Lithuania, Economist Intelligence Unit, 2 February 2006

Irene Mia, Senior Economist, Global Competitiveness Network, World Economic Forum, Geneva, 9 February 2006

Massimo Mastruzzi, World Bank Institute, 1 February 2006

Stephen Nash, Former UK ambassador to Latvia, 23 and 28 January 2006.

Vineta Ostrovskā, Deputy Head, Division of Control of Financing of Political Parties, KNAB, 13 and 16 February 2006

Dina Podvinska, Senior specialist, Public Relations and International Co-operation Division, KNAB, 13 February 2006

Roberts Putnis, Executive Chairperson, Delna (Transparency International-Latvia), 15 February 2006

Eric Rudenshiold, Senior Advisor on Corruption, United State Agency for International Development, 8 February 2006.

Valentina Sarja, Division of Control of Financing of Political Parties, KNAB, 25 May 2006

Pip Smith, Third Secretary, British Embassy, Riga, 14 February 2006

Liga Staficka, Project Manager, Delna (Transparency International-Latvia), 15 February 2006

Juta Streike, Deputy Director, KNAB, 14 February 2006

Alexandra Zwahlen Tenny, Political/Economic Officer, United States Embassy, Riga, 16 February 2006

Natalija Titova, Senior Expert, Division of Control of Financing of Political Parties, KNAB, 25 May 2006

Altis Vilks, Deputy Director, KNAB, 13, 14 and 16 February 2006

Inese Voika, Member of the board, Delna, 12 February and 24 May 2006

Andreas Von Below, Director of Baltic Office, Konrad-Adenauer-Stiftung, 13 February 2006

Philip Whyte, Economist Intelligence Unit, 8 February 2006

DOKUMENTI UN ZIŅOJUMI

James H. Anderson (1998). Corruption in Latvia: Survey Evidence. Washington, D.C.: The World Bank, 16 December <http://www1.worldbank.org/publicsector/Latviasurveyreport.pdf>.

Daunis Auers (2003). "Latvia's 2002 Elections - Dawn of a New Era?" East European Constitutional Review (11/12) Number 4/1. (http://www.law.nyu.edu/eecr/vol11_12num4_1/focus/auers.html)

Daunis Auers and Janis Ikstens (2005). "The Democratic Role of Political Parties." In How Democratic is Latvia: Audit of Democracy. Edited by Juris Rozenvalds. Riga: University of Latvia, Advanced Social and Political Research Institute: Commission of Strategic Analysis, 89-98. (www.politika.lv/polit_real/files/lv/Demokrat_en.pdf)

Li Bennich-Björkman (2005). "Explaining Levels of Post-Communist State Capture: Moral Actors and Identities." Paper to be presented at the "Quality of Government" Conference, Gothenburg, 17-19 November. (<http://www.qog.pol.gu.se/conferences/november2005/papers/Bennich-Bjorkman.pdf>)

British Broadcasting Corporation (2003). "British adviser: Latvia has to educate society to be less tolerant of corruption." Caversham: BBC Monitoring Service, 29 May. <http://admin.corisweb.org/index.php?fuseaction=news.view&id=109261&src=pub>

British Broadcasting Corporation (2003). "Corruption expert discusses Latvian political party financing." Caversham: BBC Monitoring Service, 18 October. <http://admin.corisweb.org/index.php?fuseaction=news.view&id=111227&src=pub>

Frank Brown (2003). "A Baltic Striptease? As Latvia joins Europe, corruption becomes an issue. Newsweek International, 3 November.

Kevin Casas-Zamora (2005).

Central Europe Review (2001) "Latvia fights public perception of corruption." 30 April. http://support.casals.com/aaaf1/busca.asp?ID_AAACControl=4906 as retrieved on 22 Dec 2005 and www.ce-review.org/01/15/raubisko15.html

Centre for Public Policy: Providus (2005). "Analysis of possible cases of hidden advertising in media prior to 2005 municipal elections." Riga: Centre for Public Policy Providus: Policy Paper. <http://www.policy.lv/index.php?id=103013&lang=en>

Lolita Cigane (2002a). "Analysis of political parties' expenditures and income before Latvia's parliamentary elections." Riga: Soros Foundation Latvia and Transparency International - Latvia (Delna).

Lolita Cigane (2002b). "A reflection on the shortcomings in legislation on party financing in the 2001 finance declarations." Riga: Soros Foundation Latvia and Transparency International - Latvia (Delna).

Lolita Cigane (2003). "Monitoring election campaign finance: Latvia case study." Open Society Justice Initiative and Open Society Institute, August. (dev.justiceinitiative.org:8080/osji/silva_01/db/resource2/fs/?file_id=16080 - Supplemental Result)

Lolita Cigane (2005). "Political party income and expenditures prior to the 2005 municipality elections." Riga: Centre for Public Policy: Providus.

Lolita Cigane and Rasma Karklina (2005). "Minimizing Corruption." In How Democratic is Latvia: Audit of Democracy. Edited by Juris Rozenvalds. Riga: University of Latvia, Advanced Social and Political Research Institute: Commission of Strategic Analysis, 125-34. (http://www.politika.lv/polit_real/files/lv/Demokrat_en.pdf)

Lolita Cigane and Linda Austere (2005). "Election campaign expenditure limits - the baptism of fire." In Corruption °C. Report on Corruption and Anticorruption Policy in Latvia. 2005 First semiannum. Edited by Valts Kalniņš. Riga: Centre for Public Policy: Providus, 19-35. (<http://www.policy.lv/index.php?id=103009&lang=en>)

Juris Dreifelds (2005). "Country report: Latvia." In Nations in Transit 2005: Democratization from Central Europe to Eurasia. Edited by Jeannette Goehring and Amanda Schnetzer. Freedom House. <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=47&nit=373&year=2005>

Nick Duncan (2005). "The measurement of corruption other than by perception." Paper presented at the Fourth Global Forum against Corruption and for Safeguarding Integrity, Brasilia, 7-10 June.

Fredrik Galtung (2005). "Measuring the Immeasurable: Boundaries and Functions of (Macro) Corruption Indices." (<http://www.tiri.org/doc/boundaries.pdf>)

Jeannette Goehring and Amanda Schnetzer (editors, 2005). Nations in Transit 2005: Democratization from Central Europe to Eurasia. Freedom House. (<http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=17&year=2005>)

Joel S. Hellman, Geraint Jones, and Daniel Kaufmann, (2000) "Seize the State, Seize the Day: State Capture, Corruption and Influence in Transition" Washington, D.C.: World Bank Policy Research Working Paper No. 2444, September (<http://ssrn.com/abstract=240555>)

Sören Holmberg (2005). "Perceptions of Corruption in Mass Publics." Paper presented at the "Quality of Government" Conference, Gothenburg, 17-19 November. (<http://www.qog.pol.gu.se/conferences/november2005/papers/Holmberg.pdf>)

Mel Huang (2002). "Wannabe oligarchs: tycoons & influence in the Baltic states." Camberley, Surrey: Royal Military Academy Sandhurst, Conflict Studies Research Centre, May. (www.da.mod.uk/CSRC/documents/CEE/G111)

Janis Ikstens, Daniel Smilov and Marcin Walecki (2002a). Campaign Finance in Central and Eastern Europe: Lessons Learned and Challenges Ahead. Washington, D.C.: IFES. (www.moneyandpolitics.net/researchpubs/reports.html)

Janis Ikstens, Michael Pinto-Duschinsky, Daniel Smilov and Marcin Walecki (2002b). 'Political Finance in Central Eastern Europe: An Interim Report', Special issue on party funding of the Austrian Journal of Political Science (OZP).

Janis Ikstens and Andris Runcis (2005). "Free and Fair Elections." In How Democratic is Latvia: Audit of Democracy. Edited by Juris Rozenvalds. Riga: University of Latvia, Advanced Social and Political Research Institute: Commission of Strategic Analysis, 81-88. (http://www.politika.lv/polit_real/files/lv/Demokrat_en.pdf)

Janis Ikstens, editor (2003). Party Finance: Latvian Experience in a Global Context. Riga: Baltic Institute of Social Sciences (in Latvian). (<http://www.policy.lv/index.php?id=102699&lang=en>)

Internet Center for Corruption Research (2005). (<http://www.icgg.org>)

Valts Kalniņš (2002). "Latvia's Anticorruption Policy: Problems and Prospects." Riga: Centre for Public Policy: Providus: Policy Paper. (<http://www.policy.lv/index.php?id=102452&lang=en>)

Valts Kalniņš, editor (2005). Corruption °C. Report on Corruption and Anticorruption Policy in Latvia. 2005 First semiannum. Riga: Centre for Public Policy: Providus (<http://www.policy.lv/index.php?id=103009&lang=en>)

KNAB (2005a) Pieredze saskarsme ar korupcijas probleman. Latvijas iedzīvotāju aptauja. (<http://www.politika.lv/index.php?id=4375>)

KNAB (2005b). "Progress and results in the field of corruption prevention and combating." Riga. September 8. (<http://www.knab.gov.lv/en/actual/article.php?id=30281>)

KNAB (2006). PARTIJU FINANĀDU DATU BĀZE. (<http://www.knab.gov.lv/db>)

Stephen Kotkin and András Sajó, editors (2002). Political Corruption in Transition: A Sceptic's Handbook. Budapest: Central European University Press.

Rasma Karklins (2005). The System Made Me Do It: Corruption in Post-Communist Societies. Armonk, N.Y.: M. E. Sharpe.

Johann Graf Lambsdorff (2005a). "Determining Trends of Perceived Levels of Corruption." Discussionsbeitrag Nr V-38-05. Volkswirtschaftliche Reihe, University of Passau. (http://www.wiwi.uni-passau.de/lehrstuehle/lambsdorff/downloads/Discussion_paperV38-5.pdf)

Johann Graf Lambsdorff (2005b). "The Methodology of the 2005 Corruption Perception Index." Berlin: Transparency International (TI) and University of Passau. September (http://www.icgg.org/downloads/CPI_Methodology.pdf)

"Latvia (2005)." In Freedom in the World 2005. Freedom House. (<http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2005&country=6772>)

Office for Democratic Institutions and Human Rights (2002). Republic of Latvia Saeima Elections 5 October 2002: OSCE/ODIHR Final Report. Warsaw, 20 November. (http://www.osce.org/documents/html/pdfhtml/1441_en.pdf.html)

Open Society Institute (2002). "Corruption and Anti-corruption Policy in Latvia." (unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN012767.pdf)

Michael Pinto-Duschinsky (1998a). "Public financing." In ACE Project, Version 1. (<http://www.aceproject.org/main/english/pc/pcd01.htm>)

- Michael Pinto-Duschinsky (1998b). "Public opinion on state subsidies for parties." In ACE Project, Version 1. (<http://www.aceproject.org/main/english/pc/pcd01a03.htm>)
- Michael Pinto-Duschinsky (1998c). "Level playing field, fairness." In ACE Project, Version 1. (<http://www.aceproject.org/main/english/pc/pc21.htm>)
- Michael Pinto-Duschinsky (1998d). "Formulas for allocating time." In ACE Project, Version 1. (<http://www.aceproject.org/main/english/pc/pce03a.htm>)
- Michael Pinto-Duschinsky (2001). "Financing politics: a global view."
- Michael Pinto-Duschinsky (2006a).
- Michael Pinto-Duschinsky (2006b).
- Michael Pinto-Duschinsky, Marcin Walecki and Menachem Hofnung (2005). (Note that the text is a draft version subject to amendment and correction.)
- Charles Sampford, Arthur Shacklock, Carmel Connors and Fredrik Galtung, Editors (2006) Measuring Corruption. Aldershot: Ashgate.
- Alexander Shakow (2005). "Monitoring Government Initiatives to Address "State Capture" Issues: Transparency International-Delna." Partnership for Transparency Fund: Project Completion Assessment. ([www.partnershipfortransparency.info/ On-going%20reports/LatviaAssessment02.12.05.doc](http://www.partnershipfortransparency.info/On-going%20reports/LatviaAssessment02.12.05.doc))
- Klavs Sedlenieks (2003). Corruption in the Process of Issuing Building Permits. Riga: Centre for Public Policy: Providus (<http://www.politika.lv/index.php?id=4364>)
- Arte Snipe (2003). "Financing of political Parties: Effectiveness of Regulation - the Latvian Example." Riga: Riga Graduate School of Law, Master's Thesis (http://www.policy.lv/polit_real/files/lv/PartFinRegEff.pdf)
- Tina Søreide (2005). "Is it right to rank? limitations, implications and potential improvements of corruption indices." Paper presented at the Fourth Global Forum against Corruption and for Safeguarding Integrity, Brasilia, 7-10 June. (<http://www.cmi.no/publications/publication.cfm?pubid=1973>)
- Ron Sprout (2002). "An Overview of Corruption in Central and Eastern Europe & Eurasia." Washington, D.C.: United State Agency for international Development, Office of Program Coordination and Strategy, Bureau for Europe & Eurasia, March (unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN017022.pdf)
- Liga Stafecka and Peteris Timofejevs (2005). "The use of administrative resources in election campaign." In Corruption °C. Report on Corruption and Anticorruption Policy in Latvia. 2005 First semiannum. Edited by Valts Kalniņš.. Riga: Centre for Public Policy: Providus (<http://www.policy.lv/index.php?id=103009&lang=en>)
- Melissa A Thomas and Patrick Meagher (2004). "A Corruption Primer: An Overview of Concepts in the Corruption Literature." Center of Institutional Reform and the Informal Sector at the University of Maryland. Paper No 04/03 February. Especially section on "Measuring Corruption and Its Impact." (http://www.iris.umd.edu/Reader.aspx?TYPE=FORMAL_PUBLICATION&ID=cfcd2c37-de52-440b-8cba-2fbfaa14dbfa)
- Transparency International, Latvia (Delna) (2000). The Face of Corruption in Latvia. Riga. (<http://www.politika.lv/index.php?id=100646>)
- Inese Voika (2005). "Latvia." In Global Corruption Report 2005.

Inese Voika (2005).

Marcin Walecki (2005).

The World Bank (1999). "EBRD-World Bank Business Environment and Enterprise Performance Surveys (BEEPS) Washington, D.C.
(<http://info.worldbank.org/governance/beeps>)

The World Bank (2002). "EBRD-World Bank Business Environment and Enterprise Performance Surveys (BEEPS II) FAQ." Washington, D.C. (<http://info.worldbank.org/governance/beeps2002/spreadsheet.asp>)

The World Bank (2006a). "EBRD-World Bank Business Environment and Enterprise Performance Surveys (BEEPS) FAQ." Washington, D.C.
(<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/EXTECAREGTOPANTCOR/0,,contentMDK:20724704~pagePK:34004173~piPK:34003707~theSitePK:704666,00.html#Implement>)

The World Bank (2006b). "EBRD-World Bank Business Environment and Enterprise Performance Surveys (BEEPS): Latvia: BEEPS-at-a-glance" (siteresources.worldbank.org/INTECAREGTOPANTCOR/Resources/BEEPS2005-at-a-glance-Final-Latvia.pdf)